

**MÀSTER EN ESTUDIS TERRITORIALS
I DE LA POBLACIÓ**
2012-2013

Fotografia i disseny de la portada: Natàlia Valdeperas

ÍNDEX

Presentació	1
Calendari.....	3
Detall del calendari	5
Sessió inaugural	14
Programa Mòdul temes avançats (en ordenació del territori).....	15
Programa Mòdul d'ordenació, planejament i gestió del territori	21
Programa Mòdul ciutat i espais metropolitans	33
Programa Mòdul SIG, planejament i paisatge	37
Programa Cicle de conferències	43
Programa Sortida de camp	45
Avaluació.....	55

PRESENTACIÓ

En nom del Departament de Geografia de la UAB, vull donar una cordial benvinguda als i les estudiants matriculats en aquesta nova edició del Màster en Estudis Territorials i de la Població (METIP), en l'especialitat d'Ordenació del Territori, Desenvolupament Local i Planificació Territorial.

El nostre Departament té ja una llarga tradició en estudis territorials des dels seus orígens a finals dels anys 60'. Ha participat activament en les profundes transformacions que en les darreres dècades s'han donat en el nostre territori, i ha begut de les millors fonts de l'experiència internacional que li permetien interpretar i contribuir a transformar positivament el nostre entorn.

La gestió i l'ordenació del territori en el nostre context no és una tasca fàcil: els darrers anys han suposat la consolidació dels processos d'urbanització en un espai molt humanitzat, amb un relleu difícil, i un marc polític-administratiu complex: els governs locals (amb Barcelona com a model de referència des dels JJ.OO.), el govern autònom de la Generalitat, l'Estat espanyol i la Unió Europea. La crisi actual presenta nous reptes i obliga a seleccionar molt bé les prioritats. Ens trobem, doncs, en un moment extraordinari per aprendre de les experiències adquirides i reflexionar sobre el futur.

El METIP té ara ja una important tradició. Es va programar per primera vegada el curs 2006-07, però comptava amb el precedent -des del curs 1986-87- dels nostres estudis de Doctorat, on els cursos sobre anàlisi territorial ja hi tenien una notable presència. D'altra banda, ha estat fonamental la implicació del nostre Departament en programes de grau i postgrau relacionats (el grau de Geografia i Ordenació del Territori, el de Ciències Ambientals, diversos màsters interuniversitaris); en instituts de recerca de primer nivell (l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, el Centre d'Estudis Demogràfics, l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals, etc.); o en la presència i gestió de serveis universitaris o institucionals, com són el Laboratori d'Informació Geogràfica i Teledetecció de la UAB, la Cartoteca de la UAB o el mateix Institut Cartogràfic de Catalunya. Una mostra ben recent d'aquesta implicació ha estat la ingent tasca que el professor i company nostre Oriol Nel-lo ha dut a terme com a Secretari per a la Planificació Territorial de la Generalitat de Catalunya, i que avui el Departament sent amb molta satisfacció que podrà anar integrant en la seva oferta docent, en la recerca i en la seva tradició de suport a la societat.

Aquest curs 2012-13 és també l'inici d'una nova etapa del Màster. El METIP continua el seu camí amb un programa renovat, on destaca una forta integració dels seus continguts i una vocació de dotar als alumnes d'unes capacitats clares de competir en l'àmbit professional de la gestió i el planejament territorial. Toca donar les gràcies a tot el professorat que ha participat en aquesta renovació, i també al professorat que ha assumit amb entusiasme el nou curs, com aviat podreu comprovar els qui heu escollit la nostra proposta acadèmica. El projecte central del Màster, la proposta de planejament a l'illa de Formentera, sens dubte us aportarà un bagatge molt útil com a futurs professionals del planejament.

Em resta desitjar-vos un molt bon curs, i animar-vos a aprofitar al màxim aquesta experiència, que us pot ser decisiva en el vostre futur proper.

Benvinguts, bienvenidos, benvenuti, welcome!

Antoni Durà i Guimerà

Director

Departament de Geografia UAB

MÀSTER METIP. Calendari acadèmic 2012-2013 1er semestre

Inici de les classes 1 d'octubre 2012

Setembre 2012

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Octubre 2012

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Novembre 2012

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

Desembre 2012

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

Gener 2013

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

Febrer 2013

dl	dm	dc	dj	dv	ds	dg
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28			

	Període no lectiu, caps de setmana i festius	Conferències (2 hores)
	Seminari Jason Byrne, Griffith University (AUS)	Presentació pública dels treballs troncal
*	Conferència inaugural (Institut d'Estudis Catalans, C/ del Carme, 47, BCN)	
**	Mòdul Temes avançats (sessions de 3 hr.)	9cr = 54 hores (42 hr classe + 12 hr tallers)
***	Mòdul Planejament territorial (sessions de 3 hr.)	9cr = 54 hores (36 hr classe + 18 hr tallers)
***	Mòdul Ciutat i Territori (sessions de 4 hr.)	6 cr = 36 hores (24 hr classe + 12 hr tallers)
	Mòdul SIG, Planejament i Paisatge (sessions de 4 hr.)	6 cr = 36 hores (24 hr classe + 12 hr tallers)
	Sortida de camp	
	Tallers (sessions de 4 hores)	

1 cr ECTS = 6 hores de classe

* 5 cr continguts bàsics (30 hr), 2 cr conferències (12 hr), 2cr tallers (12 hr)

** 3 cr continguts bàsics (18 hr), 3 cr continguts instrumentals de la troncal propis mòdul (18 hr), 3 cr tallers conjunts 4 mòduls (18 hr)

*** 2 cr continguts bàsics (12 hr), 2 cr continguts instrumentals de la troncal propis mòdul (12 hr), 2 cr tallers conjunts 4 mòduls (12 hr)

DETALL DEL CALENDARI

O c t u b r e
<p><u>1 d'octubre</u></p> <p>Sessió inaugural del Màster d'Estudis Territorials i de la Població.</p> <p>Conferència a càrrec del Dr. <u>Joan Vilà i Valentí</u>.</p> <p><i>Formentera: la mirada del geògraf i la mirada del poeta.</i></p>
<p><u>2 d'octubre</u></p> <p><i>Sessió 1 (2 hores) [Àngel Cebollada]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Introducció al mòdul. <p><i>Sessió 2 (2 hores) [Àngel Cebollada]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Les formes de la ciutat contemporània i els reptes d'equitat social i de sostenibilitat mediambiental.
<p><u>3 d'octubre</u></p> <p><i>Sessió 1 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Presentació del mòdul <p><i>Sessió 2 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Una breu introducció a la història de la geografia i de l'ordenació del territori
<p><u>4 d'octubre</u></p> <p><i>Sessió 1 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]</i></p> <p>El planejament territorial.</p> <ul style="list-style-type: none"> - El caràcter i contingut del planejament territorial. Els plans territorials parcials vigents a Catalunya <p><i>Sessió 2 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]</i></p> <p>El planejament metropolità</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>El pla territorial metropolità: antecedents, reptes, tramitació, aprovació i vigència</i>

8 d'octubre

Sessió 1 (2 hores) [Anna Badia]

Presentació del mòdul.

Els fonaments dels SIG: models de dades i tendències de les bases de dades espacials.

- Introducció als SIG (conceptes teòrics). Introducció al programa MiraMon.
- Pràctiques: Primer nivell d'utilització dels SIG (interrogació per localització i per condició). Inspecció visual de diferents capes cartogràfiques de Catalunya (Col·leccions de preferits de MiraMon) i de les Illes Balears.

Sessió 2 (2 hores) [Anna Badia]

Els fonaments dels SIG: models de dades i tendències de les bases de dades espacials.

- Procés de georeferenciació (conceptes teòrics).
- Pràctiques: La importància de la georeferenciació com a factor de relació. Utilització de les bases cartogràfiques de Catalunya (Col·lecció de preferits de MiraMon) i de les Illes.

9 d'octubre

Sessió 3 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Població, poblament i habitatge.

Sessió 4 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- El poblament i l'habitatge a l'illa de Formentera.

10 d'octubre

Sessió 3 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Poblament i regió: la densitat, els assentaments, l'estacionalitat del poblament

Sessió 4 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Els models teòrics del poblament i espai. Walter Christaller i la seva aplicació a Catalunya i Mallorca. Els treballs de Pilar Riera i Albert Quintana

11 d'octubre

Sessió 3 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Els plans directors urbanístics

- *Els plans directors urbanístics: àmbit territorial, temàtica, objectius i utilitat.*

Sessió 4. (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

- L'ordenació del litoral
- *La Llei de Costes i el pla director urbanístic del sistema costaner: objectius, mètode i concreció*

16, 17, 18 i 19 d'octubre

Treball de camp a Formentera

Professors responsables: Oriol Nel·lo, Anna Badia, Àngel Cebollada i Albert Pèlachs

Coordinador: Jaume Mateu

22 d'octubre

Sessió 3 (2 hores) [Anna Badia]

Models de dades en SIG. Estructures de dades ràster i vectorials. (Conceptes teòrics)

Pràctiques: exploració de diferents formats de dades ràster i vectorials de Catalunya (Col·lecció de preferits de MiraMon) i de les Illes Balears.

Sessió 4 (2 hores) [Anna Badia]

Pràctica: Fotointerpretació i digitalització en pantalla a partir d'una ortofoto de Formentera.

23 d'octubre

Sessió 5 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Activitats urbanes.

Sessió 6 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Activitats econòmiques i mobilitat a l'illa de Formentera.

24 d'octubre

Sessió 5 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Estructures, xarxes i interrelacions territorials. Els models gràfics de Roger Brunet i la seva aplicació a Mallorca. Els treballs d'Onofre Rullan

Sessió 6 (1,30 hores) [Pilar Riera]

Primera Conferència

ELS ANTECEDENTS DEL PLANEJAMENT TERRITORIAL A CATALUNYA

25 d'octubre

Sessió 5 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Els instruments de planejament urbanístic

- La normativa urbanística i el seu desplegament a través del planejament.

Sessió 6. (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Les polítiques d'habitatge

- La problemàtica de l'habitatge i les polítiques per al seu tractament.

29 d'octubre

Sessió 5 (2 hores) [Anna Badia]

Fonts de dades per a l'anàlisi del paisatge i la gestió i planificació territorial a diferents escales de planejament. Introducció a l'OGC i a les IDE.

Sessió 6 (2 hores) [Anna Badia]

Principals funcions d'anàlisi espacial ràster i vectorial per a l'anàlisi del paisatge i l'ordenació del territori. (Conceptes teòrics)

30 d'octubre

Sessió 7 (2 hores) [Carles Donat]

- Elaboració d'escenaris a l'illa de Formentera (I)

Sessió 8 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Mobilitat quotidiana

31 d'octubre

Sessió 7 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Les identitats dels llocs. Què és/són la/les Mediterrània/es?

Sessió 8 (1,30 hores) [Juli Esteban]

Segona Conferència

EL PLANEJAMENT TERRITORIAL A CATALUNYA AVUI: OBJECTIUS, CONTINGUT, MÈTODE I DESPLEGAMENT

N o v e m b r e

5 de novembre

Sessió 7 (2 hores) [Anna Badia]

Pràctiques: Anàlisi espacial: superposició geomètrica i superposició aritmètica, anàlisi de distàncies.

Sessió 8 (2 hores) [Anna Badia]

Descàrrega bases cartogràfiques de Formentera

Exploració bases cartogràfiques de Formentera

6 de novembre

Sessió 9 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Mobilitat quotidiana i infraestructures a l'illa de Formentera.

Sessió 10 (2 hores) [Àngel Cebollada]

- Elaboració de la Memòria de les Dinàmiques Territorials a l'illa de Formentera.

7 de novembre

Sessió 9 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Un recurs fonamental: el paisatge. Els treballs de Vicenç Rosselló

Sessió 10 (1,30 hores) [Per concretar]

Tercera Conferència

8 de novembre

Sessió 7 (1,30 hores) [Rufí Cerdan]

L'anàlisi i quantificació dels recursos naturals i energètics.

- Transició cap a un nou model productiu : L'economia verda i les polítiques europees per fer front al canvi climàtic: Full de ruta europeu per una economia hipocarbònica.

Sessió 8 (1,30 hores) [Rufí Cerdan]

Perfil ambiental de Formentera.

- Els efectes ambientals del model turístic d'elevada estacionalitat a Formentera.

12 de novembre

Sessió 9 (2 hores) [Anna Badia]

Preparació capes pel treball troncal.

Sessió 10 (2 hores) [Albert Pèlachs]

La Llei del Paisatge de Catalunya i en especial les metodologies emprades en els Catàlegs de Paisatge de Catalunya. El model GTP com a base per a l'estudi del paisatge.

13 de novembre

Sessió 11 (2 hores) [Carles Donat]

Elaboració d'escenaris a l'illa de Formentera.

Sessió 12 (2 hores) [Carles Donat]

Necessitats de sòl a l'Illa de Formentera.

14 de novembre

Sessió 11 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Els inventaris i la localització dels recursos

Sessió 12 (1,30 hores) [Francesco Indovina]

Quarta Conferència

LA NOVA DIMENSIÓ DE LA METRÒPOLIS EUROPEA I LA PLANIFICACIÓ D'ÀREA VASTA

15 de novembre

Sessió 9 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

El planejament i la gestió del paisatge

- Les polítiques del paisatge: de la conservació a la gestió

Sessió 10 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Els programes de rehabilitació urbana

- L'experiència de la Llei de Barris i de la Llei d'Urbanitzacions a Catalunya

19 de novembre

Sessió 11 (2 hores) [Albert Pèlachs]

Les Unitats de Paisatge i la identificació dels valors del Paisatge.

Sessió 12 (2 hores) [Albert Pèlachs]

Dissenyar i formular propostes d'actuació a partir de proposar objectius de qualitat paisatgística basats en els valors del paisatge. Els indicadors de paisatge.

20 de novembre

Sessió 11 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

L'estructura dels documents de planejament territorial

- Els documents de planejament territorial: memòria, plànols i normativa.

Sessió 12 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

La metodologia per a l'elaboració del planejament territorial

- Els elements integrants del planejament territorial i el mètode per a la seva elaboració.

21 de novembre

Sessió 13 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Els conflictes territorials per l'ús dels recursos. Els treballs del GOB (Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa).

Sessió 14 (1,30 hores) [Claire Colomb]

Cinquena Conferència

LA PLANIFICACIÓ TERRITORIAL DES DE LA PERSPECTIVA EUROPEA

22 de novembre

Sessió 13 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

El reconeixement dels condicionants

- Els condicionants de partida per a l'elaboració del planejament territorial: el marc jurídic, el marc físic, l'organització administrativa i el planejament vigent.

Sessió 14 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

L'anàlisi de les dinàmiques territorials i la construcció dels escenaris

- L'anàlisi i la prospectiva en el planejament territorial: el reconeixement de les dinàmiques i la construcció d'escenaris demogràfics, d'activitat i de necessitats de sòl.

27 de novembre

Sessió 15 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

La determinació de febleses i oportunitats

- El mètode per a la determinació de les debilitats i fortaleces internes i les oportunitats i les amenaces externes

Sessió 16 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

L'establiment dels criteris de planejament i l'avaluació de les alternatives

- L'ordenació del territori com a "pràctica política tècnicament assistida": els criteris i les alternatives de planejament .

28 de novembre

Sessió 15 (3 hores) [Enric Mendizàbal]

Com utilitzar els recursos que fan diferent a un lloc. Sortida a la Vila de Gràcia (Barcelona).

29 de novembre

Sessió 17 (1:30 hores) [Rufí Cerdan]

L'avaluació ambiental de la planificació territorial. (1)

- Propòsits, marc normatiu i procediment de l'avaluació ambiental estratègica territorial

Sessió 18 (1:30 hores) [Rufí Cerdan]

Avaluació ambiental de la planificació territorial. (2)

- Avaluació ambiental d'alternatives del model territorial de Formentera

D e s e m b r e

3 de desembre

Sessió 16 (3 hores) [Carme Miralles]

Els mètodes i la renovació conceptual en la geografia dels transports.

4 de desembre

Sessió 19 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

El sistema d'espais oberts i el paisatge.

- Les propostes del planejament territorial en matèria d'espais oberts. Conceptes, categories, instruments, normes i formes de gestió.

Sessió 20 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'espais oberts a Formentera.

Debat.

5 de desembre

Sessió 17 (3 hores) [Carme Miralles]

Els transports a les illes Balears, a través dels treballs de la professora Joana M. Seguí.

10 de novembre

Sessió 18 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La geohistòria de la globalització. La Mediterrània de Fernand Braudel i el món d'Inmanuel Wallerstein

Sessió 19 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La globalització de l'espai: Edward D. Soja.

11 de desembre

Sessió 21 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Les estratègies per als assentaments

- Les propostes del planejament territorial en matèria d'assentaments. Sistemes urbans alternatius, model d'urbanització, estratègies de nucli.

Sessió 22 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'assentaments a Formentera.

Debat.

12 de desembre

Sessió 20 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

El canvi global: cap a l'escassetat dels recursos. Els treballs de Jared Diamond i John R. McNeill

Sessió 21 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La globalització del lloc: Doreen Massey.

13 de desembre

Sessió 23 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Les infraestructures i la mobilitat.

- Les propostes del planejament en matèria de mobilitat i infraestructures. La gestió de les motivacions, la direcció, els mitjans, la gestió i els costos de la mobilitat.

Sessió 24 (1,30 hores) [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'infraestructures i mobilitat a Formentera.

Debat.

17, 18, 19 i 20 de desembre

Tallers

G e n e r

7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 30, 31 de gener

Tallers

30 i 31 de gener

Presentació pública dels treballs troncats

SESSIÓ INAUGURAL

1 d'octubre 2012

Inauguració del curs. Institut d'Estudis Catalans, C/ del Carme, 47, Barcelona.

Primera part:

Obertura de l'acte i benvinguda als participants [Antoni Durà]

Presentació del programa troncal del METIP. Objectius, contingut i mètode [Oriol Nel·lo, Anna Badia, Àngel Cebollada, Enric Mendizàbal]

Segona part:

Formentera: la mirada del geògraf i la mirada del poeta [Joan Vilà Valentí, presenta el conferenciant Maria Dolors Garcia Ramon]

QUADERN DE BLOC

NEL·LO, ORIOL (2012). ORDENAR EL TERRITORIO. LA EXPERIENCIA DE BARCELONA Y CATALUÑA. VALÈNCIA: TIRANT LO BLANCH (253 p.)

VILÀ VALENTÍ, JOAN [1950]. FORMENTERA. ESTUDI DE GEOGRAFIA HUMANA. FORMENTERA: PATRONAT MUNICIPAL de Cultura, 1985 (70 p.)

PROGRAMA MÒDUL TEMES AVANÇATS (EN ORDENACIÓ DEL TERRITORI)

COORDINACIÓ: ENRIC MENDIZÀBAL

PROFESSORS: ENRIC MENDIZÀBAL I CARME MIRALLES

1. Els temes avançats de l'ordenació del territori: la importància de la reflexió teòrica

Amb aquest nom tan poc precís –“temes avançats en...”– el que es pretén és reflexionar al voltant de les aportacions teòriques i metodològiques més útils i innovadores per tal d'analitzar les interrelacions entre les diverses especialitats de Geografia i Ordenació del territori. Aquesta reflexió teòrica ha de servir per a interpretar les qüestions i els problemes socials, urbans, ambientals i paisatgístics sorgits de les transformacions territorials contemporànies a diferents escales en la seva complexitat geogràfica, política, ideològica.

Per aconseguir això, la temàtica del mòdul s'estructurarà mitjançant l'estudi crític d'una sèrie de conceptes clau en Geografia i Ordenació del Territori relacionats amb una sèrie de temes relacionats amb els mòduls troncal del primer quadrimestre. Creiem que cal conèixer i utilitzar críticament els conceptes i plantejaments teòrics que aborden l'estudi de l'espai, el territori i la societat, i que cal copsar les diverses possibilitats d'ús. Els conceptes són regió, paisatge, espai, lloc i territori; els temes són poblament, recursos, mobilitat i globalització. S'oferiran eines teòriques, metodològiques i empíriques per conèixer aquests fonaments de Geografia i Ordenació del Territori.

Així les coses, es reflexionarà per tal de conèixer els marcs conceptuals que serveixen per analitzar i interpretar els conflictes territorials i els mecanismes de resposta i gestió d'aquests conflictes. I cal tenir present la rellevància social de la recerca acadèmica: per intervenir en el territori i en la seva gestió se n'ha de saber.

2. Objectius del mòdul

En el marc de la programació troncal del METiP 2012-2013 el mòdul de Temes Avançats (en Ordenació del Territori) té com objectius

- a) Que l'alumnat sàpiga aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi
- b) Que l'alumnat sàpiga comunicar les seves conclusions i els coneixements i raons últimes que les sustenten a públics especialitzats i no especialitzats d'una manera clara i sense ambigüitats
- c) Que l'alumnat sàpiga posseir les habilitats d'aprenentatge que li permeti continuar estudiant d'una manera que haurà de ser en gran mesura auto dirigida o autònoma

- d) Que l'alumnat sàpiga aplicar les diferents metodologies d'anàlisi geogràfica a diferents escales territorials i grandàries de població i, per això, cal conèixer la metodologia avançada d'anàlisi territorial
- e) Que l'alumnat sàpiga analitzar i interpretar la interrelació entre les dinàmiques demogràfiques i transformacions territorials històriques i recents
- f) Que l'alumnat sàpiga detectar la complexitat de les dinàmiques territorials i demogràfiques i reconèixer els mecanismes de gestió més eficients, en particular en situacions de conflicte

Per aconseguir aquests objectius, l'alumnat haurà de saber

- Valorar la incidència del marc legislatiu, econòmic, polític i social en les dinàmiques demogràfiques i territorials
- Reconèixer la interrelació entre sistema polític i jurídic, sistema demogràfic i dinàmica territorial
- Aplicar críticament els conceptes i plantejaments teòrics més avançats a l'estudi de l'ordenació del territori i la població.
- Identificar els paradigmes de referència de les línies actuals d'investigació en temes territorials i demogràfics
- Identificar els canvis territorials i demogràfics a diferents escales (micro, meso, macro) com a eix de la investigació geogràfica i demogràfica

3. Treball de curs i avaluació:

El mòdul de Temes avançats (en ordenació del territori), com a part integrant del programa troncal del METIP 2012-13, tindrà una part de l'avaluació específica del mòdul, en què l'alumne/a haurà de demostrar una sèrie d'habilitats instrumentals i coneixements sobre el que s'ha tractat a les sessions d'aula i l'altra part de l'avaluació serà el treball troncal. L'avaluació es distribuirà de la següent manera:

- Elaboració d'un mapa conceptual comentat de cadascuna de les sessions d'aula (25% de la nota)
- Participació activa en les sessions (10% de la nota)
- Treball troncal: 65% de l'avaluació

4. Horaris, tasques i avaluació

El mòdul Temes avançats (en ordenació del territori) consta de 9 ECTS, la qual cosa significa 225 hores de treball de l'alumnat. D'aquestes, 54 hores són de classe amb presència del professorat i equival a 36 hores presencials (12 sessions de 3 hores) i a 18 hores de tallers conjunts amb els 4 mòduls troncal. Cal tenir present que és obligatòria l'assistència a les 3 jornades completes de treballs de camp a Formentera, a la sessió inaugural, al cicle de conferències i a les jornades de cloenda.

L'organització dels continguts es realitzarà de la següent manera (en cada sessió s'assenyalen alguns textos que poden servir de bibliografia bàsica):

3 d'octubre

Sessió 1 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Presentació del mòdul

Sessió 2 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Una breu introducció a la història de la geografia i de l'ordenació del territori

HALL, P. (2002; 1a ed. 1975). *Urban & Regional Planning*. Londres: Unwin Hyman

10 d'octubre

Sessió 3 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Poblament i regió: la densitat, els assentaments, l'estacionalitat del poblament

MENDIZÀBAL, E. (1991). "Les noves tendències del poblament", dins: *Primer Congrés Català de Geografia. Tom II: Ponències*, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, p. 159-178

MENDIZÀBAL, E. (1993). *L'ús temporal del territori: l'espai de vida dels habitants de la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Enquesta Metropolitana de Barcelona 1990, IEMB/MMAMB/ Diputació de Barcelona

Sessió 4 (1,30 hores) [Pilar Riera amb la col·laboració d'Enric Mendizàbal]

Els models teòrics del poblament i espai. Walter Christaller i la seva aplicació a Catalunya i Mallorca. Els treballs de Pilar Riera i Albert Quintana

BERRY, Brian J.L. (1971; or. 1967). *Geografía de los centros de mercado y distribución al por menor*. Barcelona: Vicens-Vives (Biblioteca bàsica de geografia econòmica, 2) [cap. III "La teoria clàssica de los lugares centrales", p. 77-94. Traduït per R. Morales i L. Rodríguez Lajo; revisió i cura d'Horacio Capel]

QUINTANA, A. (1979). *El sistema urbano de Mallorca*. Mallorca: Moll

RIERA, P. (1989). "Les àrees funcionals a Catalunya". *Banca Catalana. Revista econòmica*, núm. 88, p. 19-42

24 d'octubre

Sessió 5 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Estructures, xarxes i interrelacions territorials. Els models gràfics de Roger Brunet i la seva aplicació a Mallorca. Els treballs d'Onofre Rullan

BRUNET, R. (1987). *La carte, mode d'emploi*. París-Montpellerd: Fayard-Reclus

RULLAN, O. (2002). *La construcció territorial de Mallorca*. Mallorca: Moll

Sessió 6 (1,30 hores)

Primera Conferència

Pilar Riera: “Els antecedents del planejament territorial a Catalunya”

31 d'octubre

Sessió 7 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Les identitats dels llocs. Què és/són la/les Mediterrània/es?

MATVEJEVIC, Predrag (1991). *Breviario mediterráneo*. Barcelona: Anagrama

Sessió 8 (1,30 hores)

Segona Conferència

Juli Esteban: “El planejament territorial a Catalunya avui: objectius, contingut, mètode i desplegament”

7 de novembre

Sessió 9 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Un recurs fonamental: el paisatge. Els treballs de Vicenç Rosselló

HOWE, N. (2011). “Landscape Versus Region – Part I”, dins: AGNEW, J.A.; DUNCAN, J.S. [eds.] *The Wiley-Blackwell Companion to Human Geography*. Londres: Wiley-Blackwell, p. 114-129

MATHEWSON, K. (2011). “Landscape Versus Region – Part II”, dins: AGNEW, J.A.; DUNCAN, J.S. [eds.] *The Wiley-Blackwell Companion to Human Geography*. Londres: Wiley-Blackwell, p. 130-145

ROSSELLÓ, V. (2006). *Les Illes, redescobertes: Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera*. Barcelona : Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Sessió 10 (1,30 hores) [Per confirmar]

Tercera Conferència

14 de novembre

Sessió 11 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Els inventaris i la localització dels recursos

SÁNCHEZ HERNÁNDEZ, J.L. (2003). *Naturaleza, localización y sociedad. Tres enfoques para la geografía económica*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca

Sessió 12 (1,30 hores)

Quarta Conferència

Francesco Indovina: “La nova dimensió de la metròpolis europea i la planificació d'àrea vasta”

21 de novembre

Sessió 13 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

Els conflictes territorials per l'ús dels recursos. Els treballs del GOB (Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa)

NEL·LO, O. [ed.] (2003). *Aquí, no! Els conflictes territorials a Catalunya*. Barcelona: Empúries
GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA <<http://www.gobmallorca.com>>

Sessió 14 (1,30 hores)

Cinquena Conferència

Claire Colomb: "La planificació territorial des de la perspectiva europea"

28 de novembre

Sessió 15 (3 hores) [Enric Mendizàbal]

Com utilitzar els recursos que fan diferent a un lloc. Sortida a la Vila de Gràcia (Barcelona)

BOHIGAS, G.; MONTENEGRO, J. (2000). "Trabajos de campo e itinerarios urbanos. Un recorrido por Gràcia (Barcelona)". *Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*, núm. 222, en línia: <<http://www.ub.edu/geocrit/b3w-222.htm>>

MENDIZÀBAL, E. (2010). "Una possible geografia de las identidades de Barcelona. El caso del barrio de la Vila de Gràcia". *Finisterra* [Lisboa], vol. XLV, núm. 90, p. 91-109

3 de desembre

Sessió 16 (3 hores) [Carme Miralles]

Els mètodes i la renovació conceptual en la geografia dels transports.

SEGUÍ PONS, J.M.; MARTÍNEZ REYNÉS, M. R. (2003). "Pluralidad de Métodos y Renovación Conceptual en la Geografía de los Transportes del Siglo XXI". *Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, vol. VII, núm. 139, en línia: <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-139.htm>

MIRALLES-GUASCH, C.; CEBOLLADA, A. (2009); "Movilidad cotidiana y sostenibilidad una interpretación desde la geografía humana". *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles*, núm. 50, p. 193-216

5 de desembre

sessió 17 (3 hores) [Carme Miralles]

Els transports a les illes Balears, a través dels treballs de la professora Joana M. Seguí

SEGUÍ PONS, J.M.; MARTÍNEZ REYNÉS, M. R (2009). “Les infraestructures de transport a les Illes Balears”. *Idees: Revista de temes contemporanis*, núm. 32 , p. 113-133

SEGUÍ PONS, J.M.; MARTÍNEZ REYNÉS, M. R (2012). “Los tráficos internacionales y las compañías de bajo coste en las Islas Baleares. Movilidad versus sostenibilidad”. *Territoris Revista del Departament de Ciències de la Terra*, núm. 8, s. 241-264

10 de desembre

Sessió 18 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La geohistòria de la globalització. La Mediterrània de Fernand Braudel i el món d’Inmanuel Wallerstein

BRAUDEL, Fernand (1976). *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*. Mèxic DF: FCE [ed. or. 1949-1966]

BRAUDEL, Fernand *et alii* (1987). *El Mediterráneo*. Madrid: Espasa-Calpe

WALLERSTEIN, I. (1979). *El moderno sistema mundial. La agricultura capitalista y los orígenes de la economía-mundo europea en el siglo XVI*. Madrid: Siglo XXI

WALLERSTEIN, I. (1984). *El moderno sistema mundial II El mercantilismo y la consolidación de la economía-mundo europea, 1600-1750*. Madrid: Siglo XXI

WALLERSTEIN, I. (1999). *El moderno sistema mundial III. La segunda gran expansión de la economía-mundo capitalista, 1730-1850*. Madrid: Siglo XXI

Sessió 19 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La globalització de l’espai: Edward D. Soja

BENACH, N.; ALBET, A. (2010). *Edward Soja. La perspectiva postmoderna de un geógrafo radical*. Barcelona: Icaria Editorial

12 de desembre

Sessió 20 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

El canvi global: cap a l’escassetat dels recursos. Els treballs de Jared Diamond i John R. McNeill

DIAMOND, J. (2006). *Colapso. Por qué unas sociedades perduran y otras desaparecen*. Madrid: Debate

MCNEILL, J.R. (2003). *Algo nuevo bajo el Sol. Historia medioambiental del mundo en el siglo XX*. Madrid: Alianza

Sessió 21 (1,30 hores) [Enric Mendizàbal]

La globalització del lloc: Doreen Massey

ALBET, A.; BENACH, N. (2012). *Doreen Massey. Un sentido global del lugar*. Barcelona: Icaria Editorial

MÒDUL D'ORDENACIÓ, PLANEJAMENT I GESTIÓ DEL TERRITORI

COORDINACIÓ: ORIOL NEL·LO

PROFESSORS: ORIOL NEL·LO I RUFÍ CERDAN

1. L'ordenació del territori: tècnica professional, instrument administratiu i disseny polític

Els processos de transformació del territori en les societats contemporànies es caracteritzen per la seva velocitat i la seva profunditat. La integració de l'espai a escala planetària i l'avenç del procés d'urbanització comporten canvis radicals tant en l'estructuració dels sistemes urbans, com en l'ocupació del territori, la utilització dels recursos i la configuració del paisatge. Canvis que són alhora causa i efecte de les dinàmiques demogràfiques, de l'organització dels processos productius, de la circulació dels factors (capital, mercaderies, informació, força de treball), de l'estructuració social i de la distribució de la riquesa.

A escala regional, a les regions mediterrànies europees, la integració del territori i l'avenç del procés d'urbanització ocorregudes durant el darrer mig segle han estat estretament relacionades amb el desenvolupament econòmic, la disminució de les desigualtats territorials, la unificació dels mercats laborals i la major accessibilitat als serveis. Tanmateix, la concreció de les transformacions territorials ha comportat també en molts casos l'aparició o l'agreujament de diverses problemàtiques, vinculades a factors com l'ocupació accelerada del sòl, la dispersió de la urbanització, l'especialització funcional dels llocs, l'augment del cost dels serveis, l'increment de les necessitats de la mobilitat, el malbaratament dels recursos naturals o els riscos de la segregació social.

En aquest context, és a dir, davant de les potencialitats i les problemàtiques que es deriven de les transformacions territorials contemporànies, pren una importància creixent la capacitat dels poders públic d'ordenar el territori en benefici de la col·lectivitat. Per això resulta necessari dotar-se de diagnòstic, instruments i normatives capaços d'orientar, potenciar i, quan s'escaigui, corregir, les dinàmiques territorials en curs. Aquest és el camp de l'ordenació del territori com a tècnica professional, com a actuació administrativa i com a disseny polític.

2. Objectius del mòdul: el coneixement dels instruments i l'aprenentatge de les tècniques

En el marc de la programació troncal del METIP 2012-2013 el mòdul de planejament territorial del Màster d'Estudis Territorials i de la Població té precisament com objectiu perfeccionar la capacitat dels estudiants de intervenir professionalment en l'ordenació del territori. Per fer-ho, constarà de tres tipus d'ensenyaments:

- a) En primer lloc, s'estudiaran els diversos instruments disponibles per a l'ordenació i la gestió del territori. Es partirà de l'experiència catalana dels darrers anys en aquest camp i, a partir de l'estudi de les seves realitzacions, amb el seu potencial i les seves limitacions, s'avançarà cap a l'adquisició de coneixements i tècniques de caràcter general.
- b) En segon lloc, s'explicarà, de manera detallada la metodologia, els instruments i els recursos per a l'elaboració d'un pla de caràcter territorial, així com la seva avaluació.
- c) Finalment, a través d'una sèrie de tallers i seminaris, es proposarà a l'alumne l'elaboració, amb finalitats didàctiques, d'un instrument de planejament supramunicipal. Aquest darrer apartat, que es realitzarà en estreta connexió amb els mòduls de "Temes Avançats", "Sistemes d'Informació Geogràfica i Paisatge" i "Ciutat i Regions Metropolitanas" constitueix el cor de l'exercici pràctic de la troncal.

Així, des del punt de vista temàtic, l'objectiu central del mòdul es concreta en dues direccions:

- a) Per un costat, donar a conèixer als estudiants els instruments vigents en matèria d'ordenació territorial.
- b) Per l'altre, avesar-los a la pràctica de la comprensió, l'elaboració i la gestió d'aquests instruments.

D'altra banda, des del punt de vista professional es treballaran amb particular atenció aspectes com són:

- a) L'estudi de les fonts normatives en matèria d'ordenació del territori
- b) La comprensió dels circuits administratius que hi tenen relació.
- c) El coneixement dels recursos cartogràfics, estadístics i administratius per a la seva elaboració i gestió
- d) L'anàlisi dels instruments vigents (plans territorials, plans directors urbanístics, planejament urbanístic general, normatives sectorials).
- e) Les tècniques per a la seva elaboració.
- f) La formació i la col·laboració en equips interdisciplinars per a la seva confecció i gestió.

3. Treball de curs i avaluació: l'elaboració "hands-on" d'un instrument de planejament territorial

Com s'ha dit, el mòdul forma part del programa troncal del METIP 2012-2013, programa que té com a objectiu principal, perfeccionar les capacitats dels alumnes d'intervenir directament com a futurs professionals en l'elaboració i la gestió d'instruments d'ordenació del territori.

L'objectiu dels ensenyaments troncal del primer semestre consistirà en dotar els estudiants de les habilitats conceptuals i pràctiques per al disseny i redacció d'instruments de planejament territorial. Per fer-ho, es realitzarà un exercici pràctic de planejament, consistent en l'elaboració, amb finalitats didàctiques, d'un instrument de planejament territorial, amb les seves tres capes preceptives: espais oberts, assentaments i infraestructures o bé el disseny d'una política per a una àrea concreta.

Així, el programa del Mòdul ha estat elaborat de manera coordinada amb la resta dels mòduls del semestre, de manera tal que, a més, dels continguts de caràcter conceptual i instrumental, es disposi del temps necessari per tal que els alumnes puguin elaborar, a efectes didàctics, un pla amb allò que serien tots els seus elements:

- a) Memòria
- b) Plànols
- c) Normativa

A aquests efectes s'ha escollit un àmbit territorial representatiu d'un certa dimensió i complexitat i s'hi assajarà un exercici de planificació que tingui per objectiu ordenar l'espai i regular els usos del sòl. L'espai proposat és l'illa de Formentera.

A aquests efectes el curs es dividirà en diversos grups de treball cada un dels quals elaborarà un projecte d'ordenació i gestió de l'espai. Per fer-ho treballarà, a efectes analítics i projectuals, sobre tres sistemes o "capes" territorials:

- a) *Els espais oberts*, és a dir, el sòl que independentment de la seva classificació jurídica, no ha estat urbanitzat. S'hi hauran d'incloure tan els espais litorals com els interiors, els sòls agrícoles com els erms, els àmbits de majors interès natural com els que tenen menor rellevància en aquest aspecte, els més ben preservats i els més degradats.
- b) *Les infraestructures*, que inclouran les infraestructures de mobilitat terrestre (carreteres, camins, carrils bici,...), les ambientals (depuradores, dessaladores, plantes de residus,...), energètiques (electricitat,...) i marítimes (port i portitxols).
- c) *Els assentaments*, que inclouran tots els usos residencials estables, hotels, equipaments, càmpings, guinguetes, etc.

El procés s'estructurarà en quatre etapes:

- a) *Diagnosi de la situació actual i de les tendències en curs*. Contingut: Memòria explicativa sobre les dinàmiques territorials, els tres plànols de sistema, el plànol de refosa ("lectura territorial") i la comparació d'aquest darrer amb el règim jurídic del sòl.
- b) *Identificació de potencialitats i riscos*. Contingut: elaboració de les taules SWOT.
- c) *Establiment de criteris i objectius*. Contingut: concepte, criteris i proposta d'objectius específics a assolir en l'exercici de planejament (a aquests efectes, es suggeriran objectius contrastats als diversos grups per tal de fer evidents les diverses possibilitats d'utilització del planejament).
- d) *Elaboració de la proposta de pla*. Contingut: plànols normatius per a cada una de les tres capes, plànol de refosa i plànol de refosa. Assaig de normativa d'aplicació directa i de directrius per al planejament urbanístic.

4. Horaris, tasques i avaluació

Per a l'elaboració d'aquest projecte el mòdul constarà de les activitats següents:

- a) Sessions lectives a l'aula: 24 sessions de 90 minuts, per un total 36 hores.
- b) Tallers tutoritzats: 12 sessions de 90 minuts, per un total de 18 hores.
- c) Treball de camp: 3 jornades completes a Formentera
- d) Assistència a la sessió inaugural, cicle de conferències i jornades de cloenda que s'organitzen en el marc del programa troncal.
- e) L'assistència a totes aquestes activitats és obligatòria

L'avaluació constarà de dues parts:

- a) El 65% de la nota correspondrà al treball de grup d'elaboració d'un instrument de planejament territorial.
- b) El 25% de la nota a l'aprenentatge específic del contingut del mòdul, que serà avaluat a través d'un examen després de la Sessió 8.
- c) El 10% de la nota correspondrà a la participació de l'estudiant en els debats, tallers i els treballs de grup.

5. Programa del mòdul

El programa definitiu del Mòdul serà el que apareixerà en el Quadern de Bloc, integrat amb les matèries Sistemes d'Informació Geogràfica i Paisatge, Ciutat i Espais Metropolitans i Temes Avançats.

En el Quadern de Bloc es detallarà el programa i l'horari de totes les matèries, tant pel què fa a les sessions lectives a l'aula, el treball de camp a l'illa de Formentera i les tallers de projectació en el que els alumnes, sota la tutoria dels professors, elaboraran el respectius projectes de pla.

Tanmateix, a efectes informatius, s'indica a continuació el contingut de les 24 sessions lectives de les constarà el mòdul. Cada una d'aquestes sessions constarà de 90 minuts. S'han reservat, així mateix, un total de 18 hores de tallers tutoritzats pel professorat del mòdul.

4 d'octubre 2012

Sessió 1. [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

El planejament territorial

- El caràcter i contingut del planejament territorial. Els plans territorials parcials vigents a Catalunya

DÜHR, Stephanie; COLOMB, Claire i NADIN, Vincent (2010). *European Spatial Planning and Territorial Cooperation*. Londres: Routledge.

GALIANA, Luís & VINUESA, Julio; "Definición y evolución del concepto y su práctica", a Luís Galiana & Julio Vinuesa (coord.) (2010) *Teoría y práctica para una ordenación racional del territorio*. Madrid: Síntesis.

NEL·LO, Oriol (2011); "El planeamiento territorial en Cataluña", a *Cuadernos geográficos*, 47.

Plans territorials parcials vigents: <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>

Llei 23/1983, de 21 de novembre, de política territorial

http://www.fodarq.cat/documents/legislacio/llei_23_1983.pdf

Pla Territorial General de Catalunya (1995): <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>.

Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del Reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials
<http://www.gencat.cat/diari/4432/05182014.htm>

Sessió 2 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

El Planejament Metropolità

- El pla territorial metropolità: antecedents, reptes, tramitació, aprovació i vigència [ON]

NEL·LO, Oriol (2011). “La ordenación de las dinámicas metropolitanas: el Plan Territorial Metropolitano de Barcelona”, a *Scripta Nova. Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*.

Tria. Revista di cultura urbanística, 7, 2011 [número monogràfic sobre el PTMB, amb articles d’Oriol Nel·lo, Juli Esteban, Josep Maria Carrera i Joan López]

Papers. Regió Metropolitana de Barcelona, 54, 2012 [número monogràfic dedicat al Pla Territorial Metropolità, amb articles de Juli Esteban, Josep Maria Carrera, Oriol Nel·lo i aportacions d’altres autors).

Departament de Política Territorial i Obres Públiques

Pla Territorial Metropolità de Barcelona: <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>

11 d’octubre 2012

Sessió 3 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Els plans directores urbanístics

- Els plans directores urbanístics: àmbit territorial, temàtica, objectius i utilitat [ON]

NEL·LO, Oriol ; “Els plans directores urbanístics de Catalunya. Una nova generació de plans”, en *Espais*, 52, 2006.

Espais, 52. 2006 [Número monogràfic dedicat a l’elaboració dels plans directores urbanístics, amb articles de Juli Esteban, Oriol Nel·lo, Joan Llort, Antonio Font, Xabier Eizaguirre, Joaquim Sabaté, Ricard Pié, Josep M. Vilanova, Albert Civit, Luís Cantallops i Ferran Sagarra]

Plans directores urbanístics vigents: <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>

Sessió 4[1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

L’ordenació del litoral

- La Llei de Costes i el pla director urbanístic del sistema costaner: objectius, mètode i concreció.

NEL·LO, Oriol (2010). “La renovación del planeamiento urbanístico suparmunicipal. El Plan Director Urbanístico del Sistema Costero de Cataluña”, a Luis Galiana & Julio Vinuesa, *Teoría y práctica para una ordenación racional del territorio*. Madrid: Síntesis.

RIERA, Pilar & Isabella LONGO (2011); “Los planes de protección del litoral en Cataluña, cinco años después”, en Joaquin Farinós, *Nuevos instrumentos para la gestión del territorio*. València: Universitat de València.

LLORT, Joan & NEL·LO, Oriol (2006). *El Pla director Urbanístic del Sistema Costaner*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 2006.

Pla Director Urbanístic del Sistema Costaner: <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>

25 d'octubre de 2012

Sessió 5 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Els instruments de planejament urbanístic

- La normativa urbanística i el seu desplegament a través del planejament

ESTEBAN, Juli (2008). *L'ordenació urbanística: conceptes, eines i pràctiques*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Diputació de Barcelona, *Dret urbanístic. Manual de consulta*, Barcelona, 2009:
www.diba.cat/formacio/fitxers/manuals_per_web/dret_urbanistic.pdf

Decret legislatiu 1/2010, de 3 d'agost, pel qual s'aprova el Text refós de la Llei d'Urbanisme:
<http://www.gencat.cat/eadop/imatges/5686/10209124.pdf>

25 d'octubre 2012

Sessió 6 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Les polítiques d'habitatge

- La problemàtica de l'habitatge i les polítiques per al seu tractament [ON]

DONAT, Carles (2010). "L'habitatge a la regió metropolitana de Barcelona, 1995-2006", a *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 51 (p. 44-60).

LLORT, Joan, dir. (2010). *Les Àrees Residencials Estratègiques: ARE*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 2010 (439 p.).

NEL·LO, Oriol (2010); "La renovació del planejament urbanístic i els municipis sense pla", en Agustí SERRA, dir. (2010); *Normes de planejament urbanístic dels municipis sense planejament a Catalunya*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 2010 (p. 9-19).

Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge
<http://www.gencat.cat/diari/5044/07361057.htm>

Salvador Rueda, *Un modelo para el desarrollo de ecobarrios*
www.bcnecologia.net/documentos/Ecobarrios.pdf

8 de novembre 2012

Sessió 7 [1,30 hores] [Rufí Cerdan]

L'anàlisi i quantificació dels recursos naturals i energètics

- Transició cap a un nou model productiu : L'economia verda i les polítiques europees per fer front al canvi climàtic

["Green economy report" \(ONU\)](#). Guía para el desarrollo sostenible y la erradicación de la pobreza Síntesis para los encargados de la formulación de políticas

[Full de ruta vers una economia competitiva hipocarbònica el 2050](#). Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu COM 2011/112

[Iniciativa marc Una Europa eficient en la utilització dels recursos](#) Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu COM 2011/21

[Ful de ruta vers un espai europeu únic de transport](#) Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu COM 2011/144

[Directiva refosa relativa a la eficiència energètica dels edificis](#) DIRECTIVA 2010/31/UE DEL PARLAMENTO EUROPEO Y DEL CONSEJO

[Estratègia europea i Pla d'acció vers una bioeconomia sostenible](#) Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, COM (2012)

[Estratègia de la UE sobre la biodiversitat fins el 2020](#) Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social Europeu i al Comitè de les Regions, COM (2011) 244.

[Abordar els reptes dels mercats de productes bàsics y de las matèries primeres](#) Comunicació de la Comissió al Consell i al Parlament Europeu COM 2011/25.

[Estratègia Catalana per al Desenvolupament Sostenible \(EDSCAT\)](#)

Informes sectorials. [Estudis de diagnosi](#)

[Anàlisi estratègica sectorial sector energètic.](#)

[Anàlisi estratègica sectorial sector indústria](#)

[Anàlisi estratègica sectorial del turisme a Catalunya](#)

[Anàlisi estratègica sectorial dels sectors domèstic i comerç a Catalunya](#)

[Anàlisi estratègica sectorial de la mobilitat](#)

Sessió 8 [1,30 hores] [Rufí Cerdan]

Perfil ambiental de Formentera

- Els efectes ambientals del model turístic d'elevada estacionalitat a Formentera

[Avaluació Ambiental del Pla Territorial d'Eivissa i Formentera \(Aprovat el 21 de març de 2005\)](#)

- Estat actual del medi ambient a Eivissa i Formentera (Capítol 3)
- Diagnosi Ambiental de les àrees afectades pel PTE i Formentera en aquests apartats (Capítol 4):
  - El medi físic
  - Demografia
  - Activitats econòmiques
  - Infraestructures
  - Equipaments
  - Planejament urbanístic. Diagnosi dels problemes urbanístics (apartat 4.6.2)
- Inclusió dels objectius ambientals internacionals, comunitaris nacionals i autonòmics en el Pla territorial insular de Eivissa y Formentera. (cap. 6)
- Avaluació dels impactes de les propostes del pla i mesures preventives (cap. 7 i 8)

Avaluació de l'estat de conservació dels espais naturals protegits.

[Protegits de fet o de dret?. Avaluació del sistema d'espais protegits de Catalunya](#)

[GOB: Notícies informatives de denúncia de l'estat dels espais naturals protegits balears](#)

15 de novembre 2012

Sessió 9 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

El planejament i la gestió del paisatge

- Les polítiques del paisatge: de la conservació a la gestió [ON]

WILBRAND, Sarah&NOGUÉ, Joan (2010). "Landscape, Territory and Civil Society in Catalonia", *Environment and Planning D-Society & Space*, 28.

NEL·LO, Oriol dir. (2010). *La política del paisatge a Catalunya*. Barcelona, Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge:

<http://www.gencat.cat/diari/4407/05159143.htm>

[Observatori del Paisatge: http://www.catpaisatge.net](http://www.catpaisatge.net)

15 de novembre 2012

Sessió 10 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Els programes de rehabilitació urbana

- L'experiència de la Llei de Barris i de la Llei d'Urbanitzacions a Catalunya

NEL·LO, Oriol (2010). "The Challenges of Urban Renewal. Ten Lessons from the Catalan Experience", a *Análise Social*, vol. XLV, 197, Lisboa, 4/2010.

NEL·LO, Oriol dir. (2009). *La llei de barris. Una aposta col·lectiva per a la cohesió social*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

NEL·LO, Oriol (2011). "Estrategias para la contención y gestión de las urbanizaciones de baja densidad en Cataluña", a *Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales*, 167.

Llei 2/2004, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen d'atenció especial:

<http://www.gencat.cat/diari/4151/04154100.htm>

Llei 3/2009, de 3 de març, de regularització i millora de les urbanitzacions amb dèficits urbanístics: <http://www.gencat.cat/diari/5342/09070230.htm>

20 de novembre 2012

Sessió 11 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

L'estructura dels documents de planejament territorial

- Els documents de planejament territorial: memòria, plànols i normativa [ON]

BAULIES, Xavier (2010); "Entrevista a Juli Esteban: el com-s'ha-fet dels plans territorials de Catalunya", a *Butlletí d'Innovació i Recerca*, 2, novembre 2010

www.20gencat.cat/portal/site/ptop

[Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del Reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials](http://www.gencat.cat/diari/4432/05182014.htm)
<http://www.gencat.cat/diari/4432/05182014.htm>

Sessió 12 [1,30 hores] [Oriol Nel-lo]

La metodologia per a l'elaboració del planejament territorial

- Els elements integrants del planejament territorial i el mètode per a la seva elaboració
ESTEBAN, Juli (2006); "El Programa de Planejament Territorial: continguts i mètode", a *Espais*, 52
LÓPEZ, Joan; *L'elaboració de la memòria dels instruments de planejament: contingut, mètode i recursos*, presentació powerpoint, desembre 2011
Llei 23/1983, de 21 de novembre, de política territorial
http://www.fodarq.cat/documents/legislacio/llei_23_1983.pdf
Pla Territorial General de Catalunya (1995): <http://www20.gencat.cat/portal/site/ptop>.

22 de novembre 2012

Sessió 13 [1,30 hores] [Oriol Nel-lo]

El reconeixement dels condicionants

- Els condicionants de partida per a l'elaboració del planejament territorial: el marc jurídic, el marc físic, l'organització administrativa i el planejament vigent
NEL-LO, Oriol (2011). "La política territorial en Catalunya. Retos, principios e instrumentos", a *Tria. Rivista di cultura urbanistica*, 7.
CORTINA, Albert (2012). "La renovació de la legislació urbanística i territorial", a Mita Castañer, *El planejament territorial a Catalunya a inici del segle XXI*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (p. 50-95)

Sessió 14 [1,30 hores] [Oriol Nel-lo]

L'anàlisi de les dinàmiques territorials i la construcció dels escenaris

- L'anàlisi i la prospectiva en el planejament territorial: el reconeixement de les dinàmiques i la construcció d'escenaris demogràfics, d'activitat i de necessitats de sòl [ON]

DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES (2005). *Estimacions socio-econòmiques per al planejament territorial*, dos volums.

- SMITH, Laurence C. (2010). *The New North. The World in 2050*, Londres, Profile Books (322 pp.)
LÓPEZ, Joan (2011). "La regione metropolitana di Barcellona: elementi di diagnosi per il piano territoriale", a Mario COLETTA et al., eds., *Governare la metropoli. Il Piano Territoriale Metropolitano 2010 di Barcellona*. Nàpols: Università degli Studi di Napoli Federico II (Quaderni di Tria. Rivista di Cultura Urbanistica, 3, p. 53-68).
IDESCAT, *Projeccions demogràfiques a Catalunya. horitzó 2041*

<http://www.idescat.cat/cat/idescat/publicacions/cataleg/pdfdocs/pp2021-2041pr.pdf>

Generalitat de Catalunya, *Pla d'energia i canvi climàtic de catalunya, 2012-2020*

http://www20.gencat.cat/docs/icaen/08_Institut/Documents/Arxius/PECAC_Informacio_Publica.pdf

Generalitat de Catalunya, *El canvi climàtic a catalunya. segon informe del grup d'experts*
http://www20.gencat.cat/docs/canviclimatic/Home/EI%20canvi%20climatic/Evidencies/Mediterrania/Documents/2n_informe_cc.pdf

Globalization and World Cities Research Network, *Globalization and world cities research report*

<http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2010.html>

27 de novembre 2012.

Sessió 15 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

La determinació de febleses i oportunitats

- El mètode per a la determinació de les debilitats i fortaleses internes i les oportunitats i les amenaces externes

INDOVINA, Francesco (2011). "Il governo delle trasformazioni: pratiche social e politiche pubbliche", a *Governare la città con l'urbanistica*. Santarcangelo di Romagna: Maggioli (p. 69-85).

Ministerio de Fomento, *La elaboración de un análisis DAFO en organizaciones de transportes* (2005)

<http://www.fomento.es/NR/rdonlyres/286FB432-2D3C-4596-94B3-1B2D96AF526D/19424/IVA3.pdf>

Sessió 16 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

L'establiment dels criteris de planejament i l'avaluació de les alternatives

- L'ordenació del territori com a "pràctica política tècnicament assistida": els criteris i les alternatives de planejament

ESTEBAN, Juli (2012). "La primera generació de plans territorials a Catalunya" a Mita Castañer, *El planejament territorial a Catalunya a inici del segle XXI*. Barcelona: Societat Catalana d'Ordenació del Territori (p. 96-139)

SECRETARIA PER A LA PLANIFICACIÓ TERRITORIAL (2005). *Planejament Territorial. Criteris*. Barcelona: PTOP (32 p.)

29 de novembre 2012

Sessió 17 [1,30 hores] [Rufí Cerdan]

L'avaluació ambiental de la planificació territorial. (1)

- Propòsits, marc normatiu i procediment de l'avaluació ambiental estratègica territorial.

WOOD, C.; BAKER, M. & CARTER, J. ED. (2005). *Strategic Environmental Assessment and Land Use Planning*. Stylus Publishing, LLC

SADLER, B.; ASCHERMANN, R.; DUSIK, J.; FISCHER, T. B.; PARTIDÁRIO, M.IVERHEEM, R. (EDS.) (2011) *Handbook of Strategic Environmental Assessment*. London: Earthscan.

[DIRECTIVA 2001/42/CE relativa a l'avaluació dels efectes de determinats plans i programes en el medi ambient](#)

[Ley 9/2006 de evaluación los efectos de determinados planes y programas en el medioambiente.](#)

[Llei 11/2006 de 14 de setembre, d'avaluacions d'impacte ambiental i avaluacions ambientals estratègiques a les Illes Balears.](#)

[Web d'avaluació ambiental de plans i programes de la Generalitat de Catalunya](#)

[Balanç i perspectives de l'avaluació ambiental a Catalunya](#)

[Guia Bàsica de l'avaluació ambiental del Planejament](#)

Sessió 18 [1,30 hores] [Rufí Cerdan]

Avaluació ambiental de la planificació territorial. (2)

- Avaluació ambiental d'alternatives del model territorial de Formentera.

[Tourism Investing in energy and resource efficiency](#) ONU & World Tourism Organization

[GOB: Promoció del turisme naturalista](#)

El procés de l'avaluació ambiental del PTMB:

[Documents de l'avanç de propostes](#)

[Pla territorial metropolitana de Barcelona: Aprovació definitiva](#)

[ISA preliminar: objectius i alternatives](#)

Indicadors de sostenibilitat a les Balears:

[Observatori de Sostenibilitat i Territori de la UIB](#)

[Els Indicadors de Sostenibilitat Socioecològica de les Illes Balears \(2003-2008\)](#)

4 de desembre 2012

Sessió 19 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

El sistema d'espais oberts i el paisatge

- Les propostes del planejament territorial en matèria d'espais oberts. Conceptes, categories, instruments, normes i formes de gestió.

RODÀ, Ferran (2003). " La matriz del paisaje " a Ramon Folch, ed., *El territorio como sistema. Conceptos y herramientas de ordenación*. Barcelona: Diputació de Barcelona (p. 43-55).

FORMAN, Richard T.T. (2004). *Mosaico territorial para la región metropolitana de Barcelona*.

Barcelona: Gustavo Gili-Barcelona Regional (149 p.).

Sessió 19 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'espais oberts a Formentera.

Debat

Sessió 20 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Les estratègies per als assentaments

- Les propostes del planejament territorial en matèria d'assentaments. Sistemes urbans alternatius, model d'urbanització, estratègies de nucli.

NEL·LO, Oriol (2001). *Ciutat de ciutats. Reflexions sobre el procés d'urbanització a Catalunya*. Barcelona: Empúries, 2001 (p. 135-166).

CARRERA, Josep Maria (2011). "Il Piano Territoriale Metropolitan di Barcellona: opportunità per il territorio", a Mario COLETTA et al., eds., *Governare la metropoli. Il Piano Territoriale Metropolitan 2010 di Barcellona*. Nàpols: Università degli Studi di Napoli Federico II (Quaderni di Tria. Rivista di Cultura Urbanistica, 3, p. 109-133).

11 de desembre 2012.

Sessió 21 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'assentaments a Formentera.

Debat

Sessió 22 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'assentaments a Formentera.

Debat

13 de desembre 2012

Sessió 23 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Les infraestructures i la mobilitat

- Les propostes del planejament en matèria de mobilitat i infraestructures. La gestió de les motivacions, la direcció, els mitjans, la gestió i els costos de la mobilitat.

JULIA, Jordi (2002). «La mobilitat al segle XXI», a Robert Vergés, ed., *Infraestructures de transport i territori*. Barcelona: SCOT (p. 25-42).

Sessió 24 [1,30 hores] [Oriol Nel·lo]

Exploració de les propostes i els projectes en matèria d'infraestructures i mobilitat a Formentera

Debat

Sessions 25 - 30 Taller tutoritzat

MÒDUL: CIUTAT I ESPAIS METROPOLITANS

COORDINACIÓ: ÀNGEL CEBOLLADA

PROFESSORAT: ÀNGEL CEBOLLADA I CARLES DONAT

1. L'estudi de la ciutat i dels espais metropolitans

El món esdevé cada vegada més urbà. Les dades estadístiques mundials així ho corroboren: des de l'any 2008 més de la meitat de la població mundial viu en àrees urbanes. Però més enllà d'aquestes xifres, el món és cada volta més urbà perquè l'empremta de la ciutat és pertot: en els estils de vida, en les activitats econòmiques, en les formes d'oci, en les infraestructures... Per això no és d'estranyar que hi hagi autors que afirmen que "la ciutat és a tot arreu i en tot". Aquesta difusió de la ciutat i de la vida urbana sense límits fa que des de la geografia es debatin i es qüestionin els límits entre el camp i la ciutat ja que aquests cada cop es mostren més difuminats. En tot aquest procés, doncs, la ciutat s'estén per territoris cada vegada més amplis i la seva influència arriba a llocs més allunyats.

Així mateix, l'organització del territori en xarxa i la interconnexió d'espais amplis permet la difusió de la ciutat més enllà de la continuïtat física. La mobilitat de persones i mercaderies, canalitzada a través de xarxes materials, però també els fluxos immaterials com ara la informació per mitjà de xarxes parcialment desmaterialitzades esdevenen variables que ajuden a definir i comprendre els nous espais urbans.

Però aquesta ciutat no garanteix sempre l'exercici de les seves funcions i dels drets de ciutadania. La ciutat pot ser (i ha de ser) el fòrum públic del debat, l'indret on gestar el canvi social, allà on flueixi la creativitat, on es garanteix la inclusió, on es fomenti la participació... Però també a la ciutat s'hi poden trobar els antònims: l'exclusió, la marginalitat, la repressió, la iniquitat, la insostenibilitat ambiental.

L'estudi de la ciutat i del seu procés de construcció i transformació esdevé, doncs, un requeriment per conèixer el fet urbà, estudiar-ne les diferents variables en deteniment i preveure diferents escenaris de futur. Tot plegat per poder, posteriorment, intervenir en ella, transformar-la i facilitar el dret a la ciutadania.

2. Objectius del mòdul: l'aprenentatge d'una eina i l'aplicació dels conceptes

En aquest mòdul, l'alumnat haurà de conèixer les dinàmiques urbanes dels darrers decennis i les implicacions econòmiques, socials i ecològiques d'aquestes. A partir del coneixement dels processos urbans estudiats, caldrà saber definir escenaris de futur.

Els objectius específics d'aquest mòdul són:

a) Conèixer el debat entorn del fet urbà existent actualment i posicionar-se críticament a partir de valorar-ne els impactes en el territori i en la societat.

- b) Interpretar les dinàmiques urbanes que succeeixen en els darrers decennis tot enquadrant-les en els canvis socioeconòmics globals.
- c) Recordar (i aprendre si cal) els conceptes bàsics de geografia urbana i conèixer les variables i les metodologies per poder elaborar la memòria tècnica d'un pla territorial.
- d) Conèixer les fonts d'informació, principalment estadístiques, per estudiar el fet urbà. Es presentarà especial atenció a les fonts estadístiques existents a Catalunya, a les Illes Balears i al conjunt de l'estat espanyol.
- e) Tenir la capacitat de definir escenaris de futur.

3. Treball de curs i avaluació:

El mòdul Ciutat i espais metropolitans, com a part integrant del programa troncal del METIP 2012-13, tindrà una part de l'avaluació específica del mòdul, en què l'alumnat haurà de demostrar coneixements teòrics de geografia urbana. D'aquesta manera l'avaluació es distribuirà de la següent manera:

- Participació activa en les sessions: 10% avaluació.
- Informe individual: 25% de l'avaluació
- Treball troncal: 65% de l'avaluació

4. Horaris, tasques i avaluació:

El mòdul *Ciutat i espais metropolitans* consta de 6 crèdits, la qual cosa significa un total de 150 hores de treball de l'alumnat. D'aquestes, 36 hores són de classe amb presència del professorat i equival a 9 sessions de 4 hores. D'aquests sis crèdits, 2 crèdits seran de continguts bàsics (12 hr), 2 crèdits de continguts instrumentals de la troncal propis del mòdul (12 hr), i 2 crèdits de tallers conjunts amb els 4 mòduls (12 hr). Els crèdits específics del mòdul tindran lloc els dimarts.

L'organització dels continguts es realitzarà de la següent manera:

2 d'octubre de 2012

Sessió 1 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Introducció al mòdul

Sessió 2 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Les formes de la ciutat contemporània i els reptes d'equitat social i de sostenibilitat mediambiental.

BORJA, J. (2003). *La ciudad conquistada*. Madrid: Alianza Editorial

EEA (2006). *The urban sprawl in Europe. The ignored challenge*. Copenague: EEA report nº 10/2006.

http://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2006_10/eea_report_10_2006.pdf/vie_w

INDOVINA, F. (Coord.) (2007). *La ciudad de baja densidad. Lógicas, gestión y contención*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

NEL·LO, O. (2011). "Les dinàmiques territorials a la Regió Metropolitana de Barcelona (1985-2006). Hipòtesis interpretatives" *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona. Territori. Estratègies. Planejament*, núm. 51.

CUADRADO, S., DURA, A. I ESTALELLA, H. (2007). "Los cambios en la metodología de los asentamientos. El caso de la llanura del Alt Empordà (Girona)". *Boletín de la AGE*, núm. 43, p. 335 – 355.

9 d'octubre de 2012

Sessió 3 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Població, poblament i habitatge.

DONAT, C. (2011). "L'habitatge a la Regió Metropolitana de Barcelona. 1995-2006" *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona. Territori. Estratègies. Planejament*, núm. 51.

LOPEZ, J. I REY, A. (2008). *Inmigración y segregación en las áreas metropolitanas españolas: la distribución territorial de la población no europea en el período 2001-2006*. Barcelona: IET.

MIRALLES-GUASCH, C. I DONAT, C. I BARNADA, J. (2007). "Habitatge i mobilitat residencial a la Regió Metropolitana i a la província de Barcelona" *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona. Territori. Estratègies. Planejament*, núm. 46.

SERRA, J. (1998). "Migracions metropolitanes i desconcentració demogràfica." *Revista econòmica de Catalunya*. núm. 33, p. 77-88.

Sessió 4 (2 hores) [Àngel Cebollada]

El poblament i l'habitatge a l'illa de Formentera

MARÍ, E. I PRATS, J.A. (2001). *Geografia i historia de Formentera*. Eivissa: Editorial Mediterrània Eivissa.

Dades estadístiques [<http://www.ine.es/>]

23 d'octubre de 2012

Sessió 5 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Activitats urbanes

FONT, A. (2008). "Nuevas geografías de la producción y el consumo en la región metropolitana de Barcelona". *Scripta Nova. Revista electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, Vol. XII, núm. 270 (107). [<http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-270/sn-270-107.htm>]

CARAVACA, I. (2006) "La nueva industria urbana y metropolitana: procesos, estrategias y resultados". In MÉNDEZ, R. y PASCUAL, H. (eds.). *Industria y ciudad en España: nuevas*

realidades, Nuevos retos. Cizur Menor (Navarra): Aranzadi (Colección Civitas Economía y empresa), p. 29-50.

Sessió 6 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Activitats econòmiques i mobilitat a l'illa de Formentera

MARÍ, E. I PRATS, J.A. (2001). *Geografia i historia de Formentera.* Eivissa: Editorial Mediterrània Eivissa.

Dades estadístiques [<http://www.ine.es/>]

30 d'octubre de 2012

Sessió 7 (2 hores) [Carles Donat]

Elaboració d'escenaris a l'illa de Formentera (I)

Dades estadístiques [<http://www.ine.es/>]

Sessió 8 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Mobilitat quotidiana

CASTAÑER, M., VICENTE, J. I BOIX, G. (Eds.) (2001). *Áreas urbanas y movilidad laboral en España: Girona, 17 i 18 de marzo de 2000.* Girona: Servei de publicacions de la Universitat de Girona.

MIRALLES-GUASCH, C. I CEBOLLADA, À. (2003). *Movilidad y transporte. Opciones políticas para la Ciudad.* Madrid: Fundación Alternativas.

6 de novembre de 2012

Sessió 9 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Mobilitat quotidiana i infraestructures a l'illa de Formentera

MARÍ, E. I PRATS, J.A. (2001). *Geografia i historia de Formentera.* Eivissa: Editorial Mediterrània Eivissa.

Dades estadístiques [<http://www.ine.es/>]

Sessió 10 (2 hores) [Àngel Cebollada]

Elaboració de la Memòria de les Dinàmiques Territorials a l'illa de Formentera

Dades estadístiques [<http://www.ine.es/>]

13 de novembre de 2012

Sessió 11 (2 hores) [Carles Donat]

Elaboració d'escenaris a l'illa de Formentera

Sessió 12 (2 hores) [Carles Donat]

Necessitats de sòl a l'Illa de Formentera

PROGRAMA MÒDUL SIG, PLANEJAMENT I PAISATGE

COORDINACIÓ: ANNA BADIA

PROFESSORAT: ANNA BADIA I ALBERT PÈLACHS

“No GIS can be a success without the right people involved. A real-world GIS is actually a complex system of interrelated parts, and at the center of this system is a smart person who understands the whole” (Tomlison, 2003)

1. Els sistemes d’Informació Geogràfica: una eina fonamental per a l’anàlisi del paisatge i la planificació territorial

La necessitat de l’ús dels SIG com a suport a les tasques de planejament territorial i a l’anàlisi del paisatge és indiscutible. La seva capacitat d’interrelacionar amb facilitat el component espacial i el temàtic, els converteixen en una eina imprescindible per a totes aquelles tasques de planificació que tenen com a objectiu establir un principi de racionalitat i equilibri territorial. I per tant, és una eina d’anàlisi transversal a la resta de mòduls d’aquest màster, que a la vegada permet incorporar amb facilitat la dinàmica territorial en l’anàlisi a partir de la comparació de diferents moments. Un aspecte clau a l’hora d’afrontar el planejament territorial.

Amb els SIG fem una primera inspecció visual del territori a través de diferents fonts cartogràfiques i a diferents escales per respondre a la pregunta, on són les coses?; però també, a partir de l’anàlisi espacial, ens hem d’atrevir a proposar on han de ser les coses. Aquestes propostes, no parteixen només d’un coneixement instrumental de la tècnica cartogràfica, sinó que s’han d’alimentar del coneixement teòric i pràctic de l’ordenació territorial i els instruments d’anàlisi del paisatge, que ens han de permetre establir uns criteris de gestió i planificació més racionals.

Per això, seguint els principis teòrics en els que es fonamenta l’estudi del paisatge geogràfic a Catalunya es farà un treball pràctic amb el SIG que consistirà a aplicar alguns dels principals principis de la Llei 8/2005 a partir dels quals s’han elaborat els catàlegs de paisatge de Catalunya. Fent-ho, l’objectiu és aconseguir dotar al planejament de la sensibilitat paisatgística necessària i a més, identificar els principals valors del paisatge des de totes les vessants que reclama la definició del paisatge, clarament definit en l’article 3 de la Llei: “s’entén per paisatge, als efectes d’aquesta llei, qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l’acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions”.

2. Objectius del mòdul: l'aprenentatge d'una eina i l'aplicació dels conceptes

Aquest mòdul està pensat perquè l'alumne sigui capaç de, per un costat, familiaritzar-se amb els instruments per a la gestió del paisatge i adquirir els coneixements necessaris per a la definició de les unitats del paisatge i, per l'altre, assolir les habilitats instrumentals necessàries per saber utilitzar els SIG en les tasques de planificació territorial i anàlisi del paisatge.

Els objectius específics d'aquest mòdul són:

- a) Explicar de forma analítica i sintètica un paisatge fent servir els principis de la Llei del Paisatge de Catalunya i en especial les metodologies emprades en els Catàlegs de Paisatge de Catalunya.
- b) Dissenyar i formular propostes d'actuació a partir de proposar objectius de qualitat paisatgística basats en els valors del paisatge.
- c) Assolir uns coneixements sòlids basats en els fonaments conceptuals i metodològics dels SIG aplicats al planejament territorial i a l'anàlisi del paisatge. No es pretén entrenar en un programari específic sinó assolir les habilitats instrumentals adequades a les necessitats específiques.
- d) Saber (o aprendre si cal) els conceptes necessaris i entendre quines estratègies és convenient aplicar. Saber quines eines tenen al seu abast per buscar quines funcionalitats necessiten del programa en cada cas i saber escollir o adaptar-se a les possibilitats que aniran trobant amb la finalitat de resoldre problemes de gestió i planificació del territori.

3. Treball de curs i avaluació:

El mòdul SIG, planejament i paisatge, com a part integrant del programa troncal del METIP 2012-13, tindrà una part de l'avaluació específica del mòdul, en què l'alumne/a haurà de demostrar una sèrie d'habilitats instrumentals i coneixements teòrics en SIG i anàlisi del paisatge. D'aquesta manera l'avaluació es distribuirà de la següent manera:

- Pràctiques: 15% avaluació.
- Prova escrita: 20% de l'avaluació
- Treball troncal: 65% de l'avaluació

4. Horaris, tasques i avaluació:

El mòdul SIG, planejament i paisatge consta de 6 crèdits, la qual cosa significa un total de 150 hores de treball de l'alumne/a. D'aquestes, 36 hores són de classe amb presència del professorat i equival a 9 sessions de 4 hores. D'aquests sis crèdits (o 9 sessions presencials), 2 crèdits seran de continguts bàsics (12 hr), 2 crèdits de continguts instrumentals de la troncal propis del mòdul (12 hr), i 2 crèdits de tallers conjunts amb els 4 mòduls (12 hr). Els crèdits específics del mòdul tindran lloc els dilluns.

L'organització dels continguts es realitzarà de la següent manera:

8 d'octubre

Sessió 1 (2 hores) [Anna Badia]

Els fonaments dels SIG: models de dades i tendències de les bases de dades espacials.

- Presentació del mòdul.
- Introducció als SIG (conceptes teòrics). Introducció al programa MiraMon.
- Pràctiques: Primer nivell d'utilització dels SIG (interrogació per localització i per condició). Inspecció visual de diferents capes cartogràfiques de Catalunya (Col·leccions de preferits de MiraMon) i de les Illes Balears.

Sessió 2 (2 hores) [Anna Badia]

Els fonaments dels SIG: models de dades i tendències de les bases de dades espacials.

- Procés de georeferenciació (conceptes teòrics).
- Pràctiques: La importància de la georeferenciació com a factor de relació. Utilització de les bases cartogràfiques de Catalunya (Col·lecció de preferits de MiraMon) i de les Illes.

22 d'octubre de 2012

Sessió 3 (2 hores) [Anna Badia]

Models de dades en SIG. Estructures de dades ràster i vectorials. (Conceptes teòrics)

Pràctiques: exploració de diferents formats de dades ràster i vectorials de Catalunya (Col·lecció de preferits de MiraMon) i de les Illes Balears.

Sessió 4 (2 hores) [Anna Badia]

Pràctica: Fotointerpretació i digitalització en pantalla a partir d'una ortofotografia de Formentera.

29 d'octubre de 2012

Sessió 5 (2 hores) [Anna Badia]

Fonts de dades per a l'anàlisi del paisatge i la gestió i planificació territorial a diferents escales de planejament. Introducció a l'OGC i a les IDE.

Sessió 6 (2 hores) [Anna Badia]

Principals funcions d'anàlisi espacial ràster i vectorial per a l'anàlisi del paisatge i l'ordenació del territori. (Conceptes teòrics)

5 de novembre de 2012

Sessió 7 (2 hores) [Anna Badia]

Pràctiques: Anàlisi espacial: superposició geomètrica i superposició aritmètica, anàlisi de distàncies.

Sessió 8 (2 hores) [Anna Badia]

Descàrrega bases cartogràfiques de Formentera

Exploració bases cartogràfiques de Formentera

12 de novembre

Sessió 9 (2 hores) [Anna Badia]

Preparació capes pel treball troncal.

Sessió 10 (2 hores) [Albert Pèlach]

La Llei del Paisatge de Catalunya i en especial les metodologies emprades en els Catàlegs de Paisatge de Catalunya. El model GTP com a base per a l'estudi del paisatge.

19 de novembre

Sessió 11 (2 hores) [Albert Pèlach]

Les Unitats de Paisatge i la identificació dels valors del Paisatge.

Sessió 12 (2 hores) [Albert Pèlach]

Dissenyar i formular propostes d'actuació a partir de proposar objectius de qualitat paisatgística basats en els valors del paisatge. Els indicadors de paisatge.

5. Bibliografia:

BERTRAND, G. (2001). "Le paysage et la géographie: un nouveau rendez-vous". Treballs de la Societat Catalana de Geografia, 50, p. 57-68.

BONHAM-CARTER, G.F. (1994). *Geographic information systems for geoscientists modelling with GIS*, Pergamon. Kidlington. 398 p.

BURROUGHT, P.A., MCDONNELL, R.A. (1998). *Principles of Geographical Information Systems* (2nd Edition). Oxford University Press.

Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística.

LAURINI, R., TOMPSON, D. (1992). *Fundamentals of Spatial Information Systems Academic Press*. Londres. 680 p.

LLEY8/2005 de 8 de junio de protección, gestión y ordenación del paisaje.

LONGLEY, P.A., GOODCHILD, M.F., MAGUIRE, D.J., RHIND, D.W. (2001). *Geographical Information Systems and Science*. Wiley.

MAGUIRE, D.J., GOODCHILD, M.F., RHIND D.W. (eds.) (1991). *Geographical Information Systems. Principles and Applications*. 2 Vol. Longman Scienti Technical. Essex. 649+447 p.

NOGUÉ, J., PUIGVERT, J.M. [Eds.]. (1993). *Geografia històrica i història del Paisatge*. Girona, Facultat de Lletres de la Universitat de Girona.

NOGUÉ, J., PUIGBERT, L., BRETCHA, L. (ed.) (2009). *Indicadors de paisatge. Reptes i perspectives. Plecs de Paisatge. Eines 1*. Olot, Observatori del Paisatge de Catalunya

NOGUÉ, J., SALA, P. (2009). "Los Catálogos de Paisaje". En: Busquets, J., Cortina, A. (editores). *Gestión del paisaje. Manual de protección, gestión y ordenación del paisaje*. Barcelona, Ariel: 397-426.

NUNES, J. (2012). *Diccionari terminològic de sistemes d'Informació Geogràfica*. ICC.

OYALA, V. (2011). *Sistemas de Información Geogràfica* ([enllaç](#)).

PÉREZ-CHACÓN, E. (2002). "Unidades de Paisaje: Aproximación científica y aplicaciones". En: ZOIDO, F. Y VENEGAS, C. (coordinadores). *Paisaje y ordenación del territorio*. Sevilla, Junta de Andalucía. Consejería de Obras Públicas y Transportes y Fundación Duques de Soria: 122-135.

ROGER, A. (2000). "Els Protopaisatges". En: Roger, A. *Breu tractat del paisatge. Història de la invenció del paisatge i denúncia dels malentesos actuals sobre la natura*. Barcelona. La Campana: 53-69.

SANTOS PRECIADO, J.M (2004). *Sistemas de información geográfica. Unidad didáctica*. (60105UD01A01) UNED. Madrid. 460 p. ISBN: 84-362-2006-4.

SERRA, J.M.; PÈLACHS, A.; NINYEROLA, M.; LLORENS, J.; CRISTÒBAL, J.; VERA, A. (2008). "El GTP com a mètode per al disseny d'unitats de paisatge". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 65: 155-167.

CICLE DE CONFERÈNCIES

LA PLANIFICACIÓ TERRITORIAL A CATALUNYA I A EUROPA: REALITATS I REPTES

COORDINACIÓ: ENRIC MENDIZÀBAL I ORIOL NEL·LO

El Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona, en el marc del seu Màster d'Estudis Territorials i de la Població, organitza el cicle de conferències sobre el tema *La planificació territorial a Catalunya i a Europa: realitats i reptes*.

El cicle, oferirà una panoràmica dels antecedents, les realitats actuals i les perspectives de futur del planejament territorial a Catalunya, tot enllaçant amb les perspectives que en aquest camp es plantegen a Europa. Entre els conferenciants es compten professionals que han intervingut de manera decisiva en l'elaboració del planejament territorial vigent a Catalunya, així com alguns dels principals experts europeus en aquest camp

Les cinc conferències tindran lloc durant cinc dimecres successius entre els dies 24 d'octubre i 21 de novembre de 2012, a la Sala d'Actes de la Facultat de Lletres de la UAB (B-7/1056), entre les 18h a les 19.30h de la tarda, d'acord amb el programa que figura a continuació.

Les sessions són obertes a tota la comunitat universitària, així com a les persones interessades que vulguin participar-hi. Per assistir-hi cal inscriure's a conferencies.ordenacio.territori@uab.cat o a través de l'aplicatiu del [web](#) del Màster. Es lliurarà un certificat d'assistència als inscrits que segueixin el conjunt del cicle. Les places són limitades.

El programa és continuació del I Cicle de Conferències, que sota el títol *Ordenació del territori: teoria i pràctica*, el Departament va organitzar el curs 2011-2012.

PROGRAMA

24 d'octubre 2012

ELS ANTECEDENTS DEL PLANEJAMENT TERRITORIAL A CATALUNYA

per Pilar Riera, geògrafa, professora del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

31 d'octubre 2012

EL PLANEJAMENT TERRITORIAL A CATALUNYA AVUI: OBJECTIUS, CONTINGUT, MÈTODE I DESPLEGAMENT

per Juli Esteban, arquitecte, doctor honoris causa per la Universitat Politècnica de Catalunya, director del Programa de Planejament Territorial de la Generalitat de Catalunya (2004-2010).

7 de novembre 2012

Per confirmar

14 de novembre 2012

LA NOVA DIMENSIÓ DE LA METRÒPOLIS EUROPEA I LA PLANIFICACIÓ D'ÀREA VASTA

per Francesco Indovina, urbanista, catedràtic emèrit de l'Istituto Universitario di Architettura di Venezia.

21 de novembre 2012

LA PLANIFICACIÓ TERRITORIAL DES DE LA PERSPECTIVA EUROPEA

per Claire Colomb, professora de Sociologia Urbana i Ordenació del Territori Europeu, The Bartlett School of Planning, University College London (UCL).

PROGRAMA SORTIDA DE CAMP

COORDINACIÓ: JAUME MATEU

FORMENTERA, 16 – 19 D'OCTUBRE 2012

1. PROPOSTA RECORREGUT PER AL TREBALL DE CAMP

Podeu consultar el recorregut i parades en aquest [enllaç](#):

Dimarts dia 16

Aeroport de Barcelona 14:50, arribada a Eivissa 15:45 .

Ferri Eivissa 19:00 Formentera 19:30

Sortida en vaixell cap al Port de la Savina. Explicació general del trajecte entre Eivissa i Formentera a través d'Es Freus.

Port de la Savina. Recollida de les bicicletes, trasllat a Apartamentos Timón (Es Pujols).

Dimecres dia 17

Recorregut per la zona nord. Entre punta Trucadors i Sant Francesc

9:00 Sortida des d'Es Pujols, en direcció a punta Trucadors. Explicació general del recorregut del dia. Valors ecològics de la zona nord de l'illa (geomorfologia, biogeografia). L'estany Pudent i les salines.

9:30. Parada 1. Ses Salines. Característiques principals i evolució de la indústria de la sal a Formentera. Paisatge i biodiversitat.

10:15. Parada 2. Punta Trucadors. Els sistemes dunars actuals i relictos del quaternari. La connexió marítima amb Eivissa i el rosari d'illots, els Freus.

11:30. Parada 3. Platja de Llevant. La regeneració dels sistemes dunars. L'ús públic al parc, la gestió de la mobilitat i dels serveis de platja.

12:30. Parada 4. Port de la Savina. Sa Sèquia: el drenatge de l'estany Pudent. Característiques del port i la seva zona urbana. Evolució històrica dels usos, des de l'exportació de la sal a l'entrada del turisme.

13:30. Parada 5. Àrea recreativa de Can Marroig. Dinar.

15:30. Centre d'Interpretació de Can Marroig. Trobada amb responsables del Parc Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera. Anàlisi de la gestió del Parc, "convivència" del parc amb els usos urbans i turístics de la zona. Trobada amb responsables del GOB – Formentera. Les reivindicacions històriques de protecció territorial a l'illa.

16:30. Parada 6. Punta Pedrera. Passejada opcional fins a les antigues pedreres de marès. Sortida cap a Sant Francesc Xavier pel camí de Porto-Salé.

17:45. Parada 7. Sant Francesc Xavier. La zona de mosaic agroforestal de Porto-Salé. s'Estany des Peix, l'antic port de l'illa. El nucli urbà de Sant Francesc: la seva creació al segle XVIII, l'església, els molins de Sa Mirada. La seva evolució urbana. Serveis, infraestructures i noves zones residencials.

19:00. Arribada a Es Pujols.

Dijous dia 18

Sant Francesc Xavier, cap de Barbaria, Ca Marí i Sant Ferran de ses Roques.

9:00. Sortida des d'Es Pujols, direcció Sant Francesc. Explicació general del recorregut del dia.

9:30. Sant Francesc. Visita institucional al Consell de Formentera.

- Salutació a càrrec del President del Consell de Formentera, sr. Jaume Ferrer Ribas, visita als Consellers de Territori (sr. Bartomeu Escandell), i Medi Ambient (sra. Sílvia Tur).
- Trobada amb el sr. José Ramón Mateos, geògraf i gerent del Consorci Formentera Desenvolupament. Organització administrativa de l'illa, evolució del planejament i actors i institucions principals. La dependència d'Eivissa per a determinats serveis, la insularitat i els costos del transport. La mobilitat.
- Trobada amb el sr. Javier Asensio, biòleg, tècnic de la Conselleria de Medi Ambient. Infraestructures energètiques, tractament de residus, gestió ambiental.

11:00. Sortida cap al Cap de Barbaria. El relleu tabular de Sa Mirada – Puig Guillem. Paisatge agrari: Cases pageses, parets de pedra i cultius. La dispersió d'usos residencials al sòl rústic. El canvi de paisatge al Pla des Rei.

12:00. Parada 8. Far del Cap de Barbaria, el punt més meridional de les Balears. Els penya-segats del Cap de Barbaria i els seus valors ambientals i naturals. El relleu calcari miocènic. Les dues "moles" de Formentera.

12:30. Parada 9. Torre del Cap de Barbaria. Formentera com a bastió de defensa d'Eivissa. El despoblament i repoblament (Marc Ferrer). L'explotació forestal com a factor de pèrdua de sòl.

13:00. Cap de Barbaria. Dinar i retorn cap a Sant Francesc. El camí vell de la Mola (de Sant Francesc a es Ca Marí).

16:30. Parada 10. Visita a la dessaladora de Formentera. Visita guiada a les instal·lacions.

17:30. Parada 11. Sant Ferran de ses Roques. Visita al nucli urbà de Sant Ferran i la seva església. L'evolució del nucli urbà.

18:30. Arribada a Es Pujols.

Divendres dia 19

Es Caló, Maryland, el Pilar de la Mola i el Far de la Mola.

9:00. Sortida d'Es Pujols, direcció el Pilar. Explicació general del recorregut del dia. El cordó quaternari tombòlic central de Formentera.

9:45. Parada 12. Es Caló de sant Agustí. Els usos tradicionals del litoral (avaradors) i la construcció dels espais turístics. La llei de Costes i la seva aplicació a Formentera. Trobada amb representants del sector turístic de l'illa.

11:00. Parada 13. Maryland. El model de "resort" turístic aplicat a Formentera. La platja de Migjorn.

11:30. Parada 14. Mirador. El paisatge "central" de Formentera. Característiques geomorfològiques i biogeogràfiques de la Mola.

12:30. Parada 15. El Pilar de la Mola. El nucli del Pilar de la Mola i el paisatge agrícola del seu voltant. El far de la Mola.

13:30. Dinar (el Pilar de la Mola).

Trobada amb representants del sector agrícola o ramader de Formentera.

15:00. Tornada cap a Es Pujols.

16:30. Arribada a Es Pujols. Recollida de l'equipatge i sortida cap a La Savina.

Tornada cap a Eivissa i Barcelona.

19/10 Formentera 18:30 Eivissa 19:00

19/10 Eivissa 22:55 Barcelona 23:50

1. FORMENTERA, ASPECTES GENERALS

Introducció general a l'illa. Dimensions bàsiques, principals elements geogràfics, l'arribada a l'illa. La doble i triple insularitat. La peculiar evolució històrica del seu poblament. Una fotografia preturística (Vilà Valentí). L'arribada dels hippies, la construcció de la "marca" turística. Les dinàmiques actuals.

AAVV (2000): "Formentera: història i realitat". Palma, Universitat de les Illes Balears.

AAVV (2002): Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera. Consell d'Eivissa. Disponible en aquest [enllaç](#).

CAMPILLO, J.A. (2011): "Formentera, una illa per descobrir". Consell de Formentera i Obra Cultural Balear.

MOREY, M. (Dir.) (1992): "Estudio integrado de la isla de Formentera. Bases para un ecodesarrollo". Madrid – MOPU i Programa MAB – UNESCO.

RULLAN, O. (2006): "De la Pitusa Mayor a la Menor, de Eivissa a Formentera". A "Introducción a la Geografía Urbana de las Illes Balears. VIII Coloquio y Jornadas de campo de Geografía Urbana. Guía de campo". Grupo de Geografía Urbana, Asociación de Geógrafos Españoles (AGE) ([enllaç](#)).

ROSSELLÓ I VERGER, V.M. (2006): "Les Illes, redescobertes : Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera". Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

VILÀ VALENTÍ, J. (1950): "Formentera. Estudio de Geografía Humana" A Estudios Geográficos, Madrid, pp. 389-442.

Editat a la Revista Territoris, del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears, número 3 (2001). Disponible, com tot la revista, en web ([enllaç](#)).

2. ELEMENTS BÀSICS

A. Entorn físic i recursos

a) La posició de Formentera en el context balear/pitiús i mediterrani

Balears vs Pitiüses. Trets físics i biogeogràfics diferenciats. Formentera: la petita de les Pitiüses. Elements clau de sostenibilitat.

KUHBIER, ALCOVER, GUERAU D'ARELLANO (eds.) (1984): "Biogeography and ecology of the Pityusic Islands". The Hague: Dr.W. Junk Publishers.

SERVERA NICOLAU, J. (1999): "Principals trets fisiogràfics i climàtics de les Pitiüses". A Territoris, 2: 9-37. Universitat de les Illes Balears. Disponible en aquest [enllaç](#).

b) El relleu, les costes

La configuració del relleu: les dues “moles” calcàries: El Cap de Barbaria (107 m.) / Sa Mirada (70 m.) - la Mola (200 m.) connectades per sistemes dunars quaternaris. La connexió amb Eivissa (es Freus i tots els seus illots). La configuració de les àrees litorals: els estanys, els sistemes dunars actuals.

ABAD, A.; FERRER, J.A.; GÀSSER, Z. (1998): “Sobre alguns trets geològics de Formentera”. A *Eivissa*, núm. 32, pp. 40-50. Disponible en aquest [enllaç](#).

COSTA, M.; CUERDA, J.; ROSSELLÓ, V.M. (1985): “Formentera i els estanys. Panorama geoecològic des del quaternari”. A *Cuadernos de Geografía*, núm. 37, pp 75-96. Universitat de València. Disponible en aquest [enllaç](#).

c) El clima i els recursos (aigua)

Trets climàtics de Formentera. L'aridesa i l'escassetat hídrica com a factor limitant dels ecosistemes. Principals valors biogeogràfics i ecològics.

GUIJARRO, J.A. 1986. Contribución a la Bioclimatología de Baleares. Tesis Doctoral. Universitat de les Illes Balears. Palma de Mallorca.

LLORENS, L; TÉBAR, F.J. (1989): “Delimitación de las áreas más apropiadas para la conservación de la flora y vegetación de la isla de Formentera”. A *Butlletí de la Societat d'Història Natural de les Illes Balears*; núm. 33, pp. 25-39. Palma. Disponible en aquest [enllaç](#).

Les unitats de paisatge

Elements del paisatge de Formentera. Les salines i els estanys. El mosaic agroforestal a les planes de Sant Francesc – Cap de Barbaria i Sa Mola. El paisatge costaner: platges i arenals, penya-segats litorals, cales i avaradors.

AAVV (1997): “El paisatge”. A “Anàlisi i Diagnòstic. DOT – Directrius d'Ordenació Territorial – Cap a un Desenvolupament Sostenible del Territori. Conselleria de Medi Ambient, Ordenació del Territori i Litoral. Govern Balear.

B. Usos de l'espai i la seva transformació

a) La població (resident i estacional), el poblament i la seva evolució

Evolució demogràfica recent a l'illa. Població empadronada. Immigració dels anys 80, immigració recent i trets demogràfics generals. Variació estacional i diària de la població.

CIRER COSTA, J.C. (2005): “La població d'Eivissa i Formentera, 1857-1960: un segle d'evolució demogràfica”. A *Randa*, nº 55, pp. 111-128.

PRATS I SERRA, J.A. (2001). “Població i organització territorial”. A Grimalt Gelabert, M. i Prat i Serra, J.A. (coords.). *Les Pitiüses. Terres i gent*. Patronat de l'escola municipal de Mallorca, Manacor, pág. 76-99.

b) Els usos tradicionals del sòl, l'agricultura i la ramaderia

Situació actual de l'agricultura a Formentera: activitat marginal / autoconsum amb un paper clau i estratègic per a la conservació del paisatge i la identitat de l'illa. Capacitat agrològica (MAPA, 1988) molt limitada: només el 23,9% de la superfície és apta per al cultiu; la resta és forestal (53,9%) o improductiu (22,13%). Cultius principals (herbacis, fruiters, vinya). Ramaderia i Pesca: barques de pesca en actiu, restriccions pesqueres a les reserves marines.

AAVV: Formentera. A *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, vol. 6 (91-259). Consell Insular d'Eivissa i Formentera – Res Pública edicions. Disponible a <http://www.eeif.es/>

LUCAS, A.M. (2002): "Les activitats agràries, pesqueres i forestals a les Illes Balears". Col. "Monografies de la Conselleria d'Agricultura i Pesca", núm. 1. Govern de les Illes Balears, Palma.

c) La indústria de la sal i la seva significació territorial

El paper històric de les Salines d'Eivissa i Formentera. Influència de la indústria de la sal en la població i economia de l'illa. L'abandonament de l'activitat als anys 80, i els intents d'urbanització. La declaració de Reserva Natural i Parc Natural.

VILÀ VALENTÍ, J. (1953): Ibiza y Formentera, islas de la sal. A "Estudios Geográficos". Instituto Juan Sebastián El Cano del CSIC. Madrid. XIV, 363-408. Inclòs al monogràfic de la revista *Territoris*, núm. 3 (2001). Departament de Ciències de la Terra, Universitat de les Illes Balears.

Editat a la Revista *Territoris*, del Departament de Ciències de la Terra de la Universitat de les Illes Balears, número 3 (2001). Disponible, com tot la revista, en aquest [enllaç](#).

VALLÈS COSTA, R. —coord.— (1983): Les Salines d'Eivissa i Formentera, Eivissa, «Col·lecció Nit de Sant Joan».

d) El turisme, el seu desenvolupament i la seva problemàtica

L'arribada del turisme de masses a Formentera. Diferències respecte al "primer boom turístic" de l'illa d'Eivissa. Els "hippies" i la creació de la "marca Formentera". Evolució de les arribades turístiques. Evolució de les places hoteleres. La dispersió turística a través del turisme residencial. Estacionalitat i disponibilitat de recursos. La pressió humana sobre els espais naturals del litoral. Els usos turístics en el planejament urbanístic i territorial (POOT, PTI Eivissa i Formentera, NNSS Formentera).

BLÁZQUEZ, M.; MURRAY, I.; GARAU, J.M. (2002): "El Tercer Boom. Indicadors de sostenibilitat del turisme de les Illes Balears, 1989 – 1999." Lleonard Muntaner (ed.) i Conselleria de Turisme - Centre d'Investigació i Tecnologies Turístiques de les Illes Balears (CITTIB). Govern de les Illes Balears.

BLÁZQUEZ, M. (2006): "Eivissa, el paraíso con peor renombre". A "Introducción a la Geografía Urbana de las Illes Balears. VIII Coloquio y Jornadas de campo de Geografía Urbana. Guía de campo". Grupo de Geografía Urbana, Asociación de Geógrafos Españoles (AGE). Disponible en aquest [enllaç](#).

CIRER I COSTA, J.C. (2002): "L'economia d'Eivissa i Formentera en el segle XX". Ed. Documenta Balear, Palma.

MÉNDEZ, T. (1999): “Economía del turismo en Ibiza y Formentera”. A *Territoris*, núm. 2: 131-156. Departament de Ciències de la Terra, Universitat de les Illes Balears. Disponible en aquest [enllaç](#).

RAMÓN FAJARNÉS, E. (2000): *Historia del Turismo en Ibiza y Formentera. 1900-2000*. Ed. Genial Edicions Culturals, Eivissa.

e) Els nuclis urbans i el poblament dispers

La vinculació funcional i urbana amb l'illa d'Eivissa. El poblament dispers agrari i tradicional a Eivissa i Formentera. Véndes i parròquies. Els intents d'agrupació de la població al segle XVIII: Sant Francesc, Sant Ferran, El Pilar de la Mola. El nucli de La Savina. La pressió del turisme residencial sobre el sòl rústic.

AAVV (1997): “Directrius d'Ordenació Territorial – Anàlisi i Diagnòstic. Cap a un Desenvolupament Sostenible del Territori”. Conselleria de Medi Ambient, Ordenació del Territori i Litoral. Govern Balear.

MARÍ CARDONA, J. (1996): “El camí de Missa : poblament d'Eivissa i Formentera”. Institut d'Estudis Baleàrics, Palma.

MARÍ CARDONA, J. (1996): “Les véndes d'Eivissa i Formentera”. A *Eivissa*, núm. 28, pp. 155-159. Institut d'Estudis Eivissencs, Eivissa. Disponible en aquest [enllaç](#).

PRATS SERRA, J.A. (2006): “L'organització territorial pròpia d'Eivissa i Formentera”. *Revista Serra d'Or*, núm. 553, pp. 13-16.

PRATS, V. (2009): “Evolución del poblamiento disperso en Formentera entre 1956 y 2002”. *Ciudad y Territorio*, núm. 160, pp. 303-329. Ministerio de Vivienda, Madrid.

PRATS, V. (2011): “Edificació en sòl rústic i degradació del medi natural de Formentera”. A *Eivissa*, núm 49, pp. 38-46. Institut d'Estudis Baleàrics. Disponible en aquest [enllaç](#).

VALLÉS COSTA, R. (1973). «El poblamiento en las islas de Ibiza y Formentera». *Saitabi*, XXIII: 1-14.

f) Els serveis

L'activitat comercial i de serveis a Formentera. El polígon “industrial” de Sant Francesc. Infraestructures públiques: dessaladora, central tèrmica auxiliar, abocador de deixalles. Els serveis educatius, sanitaris, esportius i administratius.

CONSELL DE FORMENTERA (2010): *Revisió de les Normes Subsidiàries*. Memòria d'ordenació. Consell de Formentera. Disponible en aquest [enllaç](#).

CONSELL D'EIVISSA (2005): *Pla Territorial Insular d'Eivissa i Formentera*. Memòria. Disponible en aquest [enllaç](#).

g) La mobilitat i el transport

El port de la Savina i l'enllaç amb l'illa d'Eivissa. Les infraestructures viàries: carreteres i camins. L'incipient sistema de transport públic. Els modes de transport, l'impacte dels visitants en la mobilitat. El Pla de Mobilitat del Parc Natural de Ses Salines. Previsions en matèria de noves infraestructures viàries.

ALEMANY, J. (2001): *Els grans ports de les Balears: Palma, Alcúdia, Maó, Eivissa, la Savina*. Ports de Balears – Lunverg. Palma.

CONSELL DE FORMENTERA (2010): *Revisió de les Normes Subsidiàries*. Memòria d'ordenació. Consell de Formentera. Disponible en aquest [enllaç](#).

C. L'organització administrativa, planejament vigent i actors

a) La peculiaritat administrativa de Formentera

Vinculació de Formentera amb Eivissa i amb Mallorca. La creació del Consell de Formentera a l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. Competències i atribucions.

TORRES, M.; NAVARRO, A. (2008): El Consell Insular de Formentera a l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears. Revista Jurídica de les Illes Balears, núm. 6, pp 179-202. II-lustre Col·legi d'Advocats de les Illes Balears. Palma.

b) El planejament vigent

Els primers plans urbanístics (1933, La Savina). El Pla Provincial de les Balears (1973), i les Normes Subsidiàries de Formentera de 1989. Les lleis d'ordenació urbanística i territorial dels anys 90: Llei 1/1991 d'Espais Naturals, i la Llei 6/1999 de les Directrius d'Ordenació Territorial. El Pla Territorial d'Eivissa i Formentera (2005). La creació del Consell de Formentera i les Normes Subsidiàries de 2010.

CONSELL DE FORMENTERA (2010): Revisió de les Normes Subsidiàries. Memòria d'ordenació. Consell de Formentera. Disponible en aquest [enllaç](#).

c) Espais protegits i sòl no urbanitzable

El parc Natural i reserva marina de ses Salines d'Eivissa i Formentera. Els espais protegits de la Llei 1/1991, d'Espais Naturals de les Illes Balears. La Xarxa Natura 2000. Les figures de protecció del sòl rústic. Les peculiaritats de l'espai litoral: el port de la Savina, les afeccions de la Llei de Costes (els estanys, les platges i la zona costanera).

CASAS, J. et al (1990): "La zona norte de Formentera. Valores ambientales y posibilidades para su ecodesarrollo". A *Treballs de Geografia*, núm. 43, pp. 139-150. Departament de Ciències de la Terra, Universitat de les Illes Balears. Palma. Disponible en aquest [enllaç](#).

Grup d'Estudis de la Naturalesa GEN-GOB (2003): "El Parc Natural de Ses Salines d'Eivissa i Formentera: el tresor ecològic de les Pitiüses". Genial Edicions Culturals, Eivissa.

ESTARELLAS, J (1999): "Los valores naturales de la unidad ecológica de ses Salines d'Eivissa i Formentera". A *Territoris*, 2: 39-53. Universitat de les Illes Balears.

Disponible en aquest [enllaç](#).

d) El sòl urbà i els seus usos

La delimitació del sòl urbà, antecedents i consideracions prèvies. Els usos del sòl urbà. Les desclassificacions operades per la Llei 6/99 i el seu tractament posterior.

CONSELL DE FORMENTERA (2010): Revisió de les Normes Subsidiàries. Memòria d'ordenació. Consell de Formentera. Disponible a www.consellinsulardeformentera.cat

e) El sòl urbanitzable i la seva capacitat

Delimitació del sòl urbanitzable, superfícies i usos. La capacitat d'allotjament total.

CONSELL DE FORMENTERA (2010): Revisió de les Normes Subsidiàries. Memòria d'ordenació. Consell de Formentera. Disponible en aquest [enllaç](#).

f) Els principals actors socials i econòmics

Agents socials i econòmics clau de l'illa.

g) Els temes clau de desenvolupament futur

Turisme–pressió humana–sostenibilitat–insularitat–immigració–estacionalitat.

SISTEMA D'AVALUACIÓ

Mòdul	Avaluació	%
Temes avançats	Participació activa en les sessions	10
	Elaboració d'un mapa conceptual comentat de cadascuna de les sessions d'aula	25
	Treball troncal	65
Planejament territorial	Participació activa en les sessions	10
	Examen	25
	Treball troncal	65
Ciutat i territori	Participació activa en les sessions	10
	Informe individual	25
	Treball troncal	65
SIG, planejament i paisatge	Pràctiques	15
	Prova escrita	20
	Treball troncal	65